

Oald Hengel

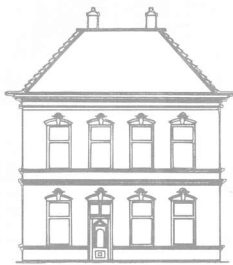
Tweemaandelijks periodiek van de Stichting Oa'd Hengel

"De kop is er af", soldaat A.J. Hollier voor zijn truck in de Hengelose binnenstad.

1995 | 20e Jaargang
Nr. 2 - April

Speciale uitgave
1940-1945

Ould Hengel

**Oudheidkamer, Beekstraat 51,
7551 DP Hengelo Ov., tel. (074) 42 09 96**

Geopend:

dinsdag t/m vrijdag van 10.00-17.00 uur
zaterdag van 14.00-17.00 uur

Bestuur:

Voorzitter: mr. J.F. Heerze, tel. 43 94 11
Vice-voorz.: dr. H. Berghorst, J.F. (05472) 92601
Secretaris: Vacant

Penningmeester: H. Bruggink, tel. 91 76 56
Leden: W. Berghorst, J.F. Krakkers
drs. F.C. Walhof

Commissies, Werkgroepen:

Beheer:

M. van Rooy, J.J.B. Schwertasek, B.J. Mettinkhof
P. Welles, huismeester

Historische Sociëteit:

M. van Rooy, tel. 43 15 01

Tentoonstellingscommissie:

J. Kippers, tel. 91 96 51

Propagandacommissie:

Mw. A. Scholten, tel. 42 24 27

Redactie "Ould Hengel":

F.H. ter Horst, tel. 91 67 91
J. Muns, tel. 91 96 17
J.J.B. Schwertasek, tel. 43 01 74
F.C. Walhof, tel. 50 44 22
Redactie-adres: Oudheidkamer

Advertentie Acquisitie:

J. v.d. Heuvel, tel. 05427-21 72 5

Lay-out:

Redactie

Druk:

Drukkerij Twente Hengelo B.V.

Stichting Ould Hengel:

Girorekening nr. 41.53.537
Bankrelatie: Rabobank, Hengelo,
rek.nr. 10.47.90.652

Minimum donatie: f 22,50 per jaar

Buiten Hengelo wonenden:
f 3,50 extra (portokosten)
Donatie inclusief periodiek Ould Hengel,
deelname aan excursies, bijeenkomsten
werkgroepen enz. en toegang Oudheidkamer.

ISSN-nummer 0925-3572.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar
gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke
andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming
van de uitgever.

Het volgende nummer van Ould Hengel zal
verschijnen omstreeks 9 juni 1995. De kopij voor
dit nummer moet, bij voorkeur op diskette, uiterlijk
28 april bij de redactie zijn.

Ten geleide

Het zal u niet ontgaan zijn dat dit jaar voor de vijftigste keer de bevrijding van ons land wordt gevierd.

Voor geheel Hengelo kwam dit heuglijke moment op 3 april 1945, terwijl een deel van de gemeente, de buurtschap Beckum, al twee dagen eerder van de bezetter verlost was. In dit nummer komen diverse aspecten uit de periode 1940-45 aan de orde.

Het zal u duidelijk zijn dat het maar een deel van de gebeurtenissen weergeeft en dat veel zaken niet belicht worden. Een belangrijk punt is dat de verhalen uit de eerste hand zijn, waarbij het interview met Eva Schoenmaker een bijzondere plaats inneemt.

Een groot deel van de foto's zijn nog niet eerder gepubliceerd. Ze werden ons door de heer H.A. Wilmlink beschikbaar gesteld en we zijn hem daar zeer erkentelijk voor. In het nummer van oktober 1994 hebt u het eerste deel van de herinneringen van mevrouw G. Burger- de Mol kunnen lezen. Wetend dat ze niet lang meer te leven had, had ze haar herinneringen aan de oorlogsperiode op schrift gesteld. Op 1 december 1994 is ze op 72-jarige leeftijd overleden.

Het tweede deel van haar oorlogservaringen vindt u in dit nummer. Door het overvloedige aanbod van kopij betreffende oorlog en bevrijding zijn we genoodzaakt een aantal zaken op te schorten.

Zo moeten de talrijke briefschrijvers over de Drienerstraat nog even geduld hebben. Ook hopen wij dit jaar nog aandacht te besteden aan de periode van wederopbouw vlak na de oorlog.

J. Schwertasek

WIJ EREN U

**Gedoo, wij roemen U, die alles hebt gegeven,
Waar eens Uw hart aan hing, met-meer dan snoer of band;
Die heel Uw jong geluk, de opgang van Uw leven,
Als offer hebt geplengd, ten altaar van het land
Dat eens Uw zinnen trok, gelijk een daegend gloren,
Dat oprees, uit het zwart van fel geprangde tijd.
Ontviel U volk en land? Uw liefde werd herboren
En schroomde niet de tol, in d'ure van de strijd!**

**Gij hebt de lof verdiend, de prijs voor heldendaad!
Gij beurt de Vrijheidstoorts, in Uw vereelde handen
En licht ons voor, de weg, waar eed'le mensendrift,
— Trots macht der tyrannie — de fiere treden gaat.
Al sloeg U neer de kracht van brute dwingelanden,
Uw naam is — bloedgeprent — diep in ons hart gegrift!**

Met eerbied opgedragen aan de nagedachtenis van den ondergrond-
sen strijder

JULES HAECK

gevallen in de verzetsstrijd voor Vrijheid en Recht, gedurende de
Duitse bezetting 1940-'45.

Hengelo, 18 October 1947.

J. M. LEGTENBERG.

"Nu is Hengelo helemaal vernield"

J.J.B. Schwertasek

Op 6 en 7 oktober 1944 vonden de grote bombardementen plaats waarbij tientallen doden vielen. Familieleden buiten Hengelo waren benieuwd hoe het hun verwanten vergaan was en hoe de situatie eruit zag. Willem Hulshoff Pol woonde in Amsterdam en ontving zowel van zijn moeder Lucie Hulshoff Pol als van zijn schoonvader dokter Stomps uit Borne een ooggetuige verslag. Hij copieerde deze brieven en stuurde deze aan zijn broer en zus. Enige jaren geleden ontving ik van hem een copie en de toestemming ze t.z.t. te gebruiken. Ik heb de brieven vrijwel integraal weergegeven. Af en toe staat er tussen haakjes een opmerking. De opmerkingen gevolgd door W. zijn van Willem, de overige van de redactie. De brief van dokter Stomps noemt diverse panden die totaal verwoest zouden zijn. Dit klopt niet altijd maar zijn reactie is gezien de enorme ravage niet verwonderlijk. Met name de volgende panden liepen wel schade op maar werden na de oorlog hersteld. Het Amstelhotel, De Halve Maan, Apotheek Koop, Apotheek De Herder, Het Concertgebouw en de Twentsche Bank.

Brief 1 Mevrouw L. Hulshoff Pol aan haar zoon Willem Hulshoff Pol in Amsterdam. Datum 9 oktober. "Door tusschenkomst van de politie kan ik jullie weer eens schrijven. Vrijdag was ik blij, dat ik voor jullie behouden bleef en Zaterdag weer een hevige bombardement. Nu is Hengelo heelemaal vernield. Jullie zoudt 't niet meer herkennen, haast alle huizen vernield van het stadhuis af tot de Grundellaan met alle nevenstraten. Doordat er wind was en geen water, brandden vele huizen af. Als een wonder bleef ons huis (Grundellaan no. 17)

Links het huis van dokter Frank met daarnaast op de hoek van de Wolter ten Catestraat de villa die onderdak verschafte aan de Arbeidsbeurs. Voorheen villa van A. Kroese.

De Enschedesestraat in oostelijke richting. Het gebouw links was het kantoor van de T.C.S. en stond net voorbij de Wolter ten Catestraat.

gespaard, een bom viel achter de garage in het midden van de tuintjes. De huisjes ('n Sukerstet, deze waren haar eigendom) bestaan nog, hebben echter veel schade. De huizen van Maas en Meyling (bedoeld wordt het huis van A.C. Meyling, directeur Hengelose Bierbrouwerij) bestaan niet meer, het laatste brandde geheel uit, evenals dat van zijn broer aan de Enschedeschestraat. Het is zoo in-triest en 't was afschuwelijk werken in het huis van oom Wim (bedoeld wordt het pand Wolter ten Catestraat no. 54 bewoond door de familie Ochtman, vrienden van mevr. H.P.) dat ook geheel vernield is: gisteren was ik er geheel alleen, om nog uit het puin iets te zoeken, ik ging gauw weg, 't was zoo luguber. Ik zou zoo graag zoo spoedig mogelijk naar Borne gaan, maar ik moet alles zoo alleen (haar man Abraham Hulshoff Pol was al enkele jaren geleden overleden) opknappen. Molest schade-enquetcocommissie, regeling van huur van ons huis, zorgen dat de huisjes als 't kan dakbedekking en glas kunnen krijgen voor de winter enz., en alles gaat zoo langzaam, omdat de telefoon stuk is. In alle geval ga ik deze week naar Borne. Ik ben doodmoe, dus ik schei er uit.

P.S. De NKS en de KWF totaal uitgebrand. Ook de Trijpweverij vernield, maar toch hoop ik nog wat van onze inboedel te kunnen redden. De opslagplaats van Van Buuren en Trutmans geheel uitgebrand met alle inboedels van vele menschen erin, o.a. van tante Dora (bedoeld wordt de weduwe R. de Monchy geb. Van Leeuwen Boomkamp) en Mevr. Bartelink."

Commentaar Willem: "Arme moeder, die dus voor alles alleen staat en die niemand heeft naar het schijnt, die haar helpen kan. Allicht, want iedereen in Hengelo heeft thans zijn eigen zorgen. Het is beroerd, dat wij ook niets kunnen doen, ik durf het er tenminste nu niet op te wagen per fiets daarheen te gaan, want dan loop ik ofwel de kans, dat mijn fiets gepikt wordt, ofwel, wat erger is, ikzelf, als lanterfanter en lummelaar. We moeten dus maar zien, wat er van komt en hopen dat in Borne, waar moeder thans dus wel zal zijn, zij haar rust min of meer terugvindt."

Brief 2 Dokter Stomps aan zijn dochter en schoonzoon Willem Hulshoff Pol in Amsterdam. Datum 8 oktober 1944

Begrafenis slachtoffers van het tweede bombardement, 27 augustus 1940. Rechts burgemeester Van der Dussen.

"Hengelo is zeer zwaar getroffen, maar moeder Lucie (mevr. Hulshoff Pol, de schrijfster van de eerste brief) is gezond en het huis aan de Grundellaan is van alle huizen daar het minst beschadigd. Alleen glasschade. Er zijn geen doden behalve mevr. Maas (de doktersweduwe), een zekere Mevr. Breumer (evacuée) en een dienstbode. Het huis van Albert Meyling kreeg een voltreffer en is totaal weg, evenals dat van Krüseman (Grundelweg 10). Dit was een paar dagen van te voren gevorderd en er zaten 'vrienden van ons' in. Hoeveel weet men niet. Verder verschillende kraters in de straat (dus de Grundellaan), zoodat daar letterlijk geen ruit meer heel is. Van het huis van Sjoerd Heringa (op de hoek van de Enschedesestraat, nu notaris Numan) is het heele voorhuis weg, de familie woonde op het Weusthag dus geen ongelukken. De ATIM (thans garage Bleeker) totaal verbrand, het huis van de Ortskommandant (vroeger Oom Henny, daarna Dr. Frank.) een voltreffer (goedzool W), het kantoorgebouw van het Twentsch Centraal Station, tegenover Dr. Frank weg. De panden tegenover notaris Trip aan de Enschedesestraat, bewoond door Wientje Gelissen en Edens. Verder de Rotterdamse Bank, Notaris ten Doeschate (hij is dood, zijn vrouw niet), Jagers, De Halve Maan, Amstelhotel, Bischoff, Apotheek Koops en apotheek de Herder (vroeger Dr. Maas), alles weg, evenals Concertgebouw, Twentsche Bank, Hotel Eulderink, huis van Mevr. Stork (hoek Beursstraat/Ensch.str.). Dood zijn o.m. een jongen Plate (het huis van Borst is zwaar getroffen) en naar men zegt ook Dr. Edens. Van het kruispunt Nieuwstraat-Molenstraat ziet men over een uitgebrand terrein tot aan de machinefabriek. KWF uitgebrand, de Bierbrouwerij twee voltreffers, de gasfabriek één, dus geen gas meer. Moeder Lucie was bij de Ochtmans (Wolter ten Catestraat 54), waar naast 't huis een bom viel; een deel van het huis werd weggeslagen, maar zij zat met Ochtmans in de kelder, kwamen er goed af. Zaterdag bij het tweede bombardement werd het station, waar het om te doen was, totaal weggevaagd. Maar Vrijdag,

er was toen een vrij sterke wind, vielen bijna alle bommen mis. Toen was ik op de Grundel en zag daar de ruïne, niet voor te stellen. Ik kon de Enschedesestraat niet op, afgezet, maar ik zag het huis van Herman Meyling branden. In de Ziekenhuisstraat een dubbelhuis in puin, van het ziekenhuis bijna alle ruiten stuk, vooral aan de voorzijde. Het ziekenhuis is gevorderd, evenals de benedenverdieping van het RK Ziekenhuis aan de Oldenzaalsestraat. We gaan nu hier (in Borne) een noodziekenhuis inrichten in het gebouw van de R.K. St. Josephvereniging aan de Ennekerdijk. Heel Hengelo liep Zaterdag leeg, ook Vrijdagavond al. Moeder Lucie is nu nog bij de Kremers (directeur Trijpweverij, Deldenerstraat) wij kregen Annie de Kat en Otje Meyling plus juffr. De Vlieger met twee kinderen van Ko en Nel (Mulder-Spanjaard). Zij zijn met de andere drie kinderen bij Wim en Molly; ook kregen we Vrijdagavond nog twee soldaten uit Hengelo ingekwartierd. Alle kamers zijn dus bezet. De Meylings gaan Dinsdag naar de Greve, een boerderij op de weg naar Hertme. Volgens de Duitschers zijn er 600 doden, waarvan 20 D.; volgens Ko Mulder 120 doden en hij zag al 12 doode D. Ik weet alleen, dat er Vrijdagavond 41 doden en 49 vermisten waren en voel dus meer voor de lezing van Ko M".

Commentaar Willem: "Dat was dus het tragische nieuws over Hengelo. Zodra ik meer weet, zal ik jullie berichten. Zoodat bekend is hier (in Amsterdam) geen electriciteit meer en van a.s. Maandag af ook geen gas. We eten uit de gaarkeuken, hetgeen best meevalt en o.m. de moeite van aardappelen en groente (indien die er al zijn) schoonmaken uitspaart. Lastig is het, dat er geen warm water is, we vervuilen dus langzamerhand, totdat we een kachelkje kunnen stoken en op die manier, zij het mondjesmaat, wat water kunnen warmen. Gelukkig gaan de scholen voorlopig door, die krijgen nog wat kolen, zoodat we tenminste van het schrikbeeld, de kinderen den geheelen dag thuis te hebben, verlost zijn. Dit was dus alles. Laat nog eens wat hooren. Beste groeten, ook van Zus W."

De geur van de bevrijding in Wild Woodbines en Players

Een jongensimpressie

Jan Oelering

Wanneer komen ze nou? Dat is de allesbeheersende vraag rond Pasen 1945. In maart 1945 horen we dat onze bevrijders op korte afstand zijn. Maar de maand loopt ten einde zonder dat we onze vrijheid herwinnen. Ook in maart patrouilleert de Grüne Polizei nog volop. Wij snakken naar onze bevrijding. Er is gebrek aan alles: aan voedsel, brandstof, aan elektrische stroom en water, aan kleding, schoeisel etc. En vooral aan vrijheid. Werk en onderwijs liggen vrijwel stil. Het gevaar te worden opgepakt om voor de bezetter te werken wordt steeds groter. Wie oproepen voor de Arbeitseinsatz negeert, loopt het risico via een razzia te worden "aangeworven". Voorjaar 1945 graaf ik in de schuur bij mijn ouderlijk huis aan de Lansinkweg een schuilgat. Om daarin te verdwijnen bij dreiging van een razzia. Hoewel ik dan nog maar 15 jaar ben en de Arbeitseinsatz geldt voor mannen vanaf 17 jaar. Maar het is beter de bezetter ook op dit punt niet te vertrouwen.

Gevaar dreigt in die dagen niet alleen vanaf de straat, maar ook vanuit de lucht. Van bommen en van V1's en V2's. Maar dan, eind maart, krijgen we bericht dat er schot in komt. De geallieerden moeten zich nu in onze buurt bevinden. Op een dag loeien de sirenes als groot alarm voor Duitsers en NSB-ers. Links en rechts fietsen vorderend maken zij zich uit de voeten. Tijdens de Pasen blazen de Duitsers de brug bij de Waarbeek, de Boekelose brug en de Oelerbrug op. We horen dat de B.S. de Eerste Paasdag bij de Centrale met de Duitsers heeft gevochten. De Tweede Paasdag verstrijkt zonder dat we onze bevrijders zien. Maar ze komen nu toch dichterbij. In onze straat zie ik tot mijn verrassing een eenzame Duitse soldaat met een Panzerfaust zeulen. Hij vraagt aan een buurtbewoner hoe hij bij het kanaal moet komen. Deze, een onbetwist "goede" Nederlander, wijst hem tot mijn verbazing in de goede richting. Nadat de soldaat buiten gehoorafstand is krijg ik uitleg: bij het kanaal zal hij zeker zijn vet krijgen van de aan de overzijde gelegen geallieerden. Deze blijken reeds op Eerste Paasdag Beckum te hebben bevrijd. Op Eerste Paasdag is ook Enschede bevrijd. Oldenzaal is op Tweede Paasdag aan de beurt.

Dinsdag 3 april is er 's ochtends nerveuze Duitse activiteit in onze buurt. Een soort overval-wagen scheurt door de wijk. Daarin Duitsers die op jacht lijken naar tegenstanders. Ik hoor schieten. Voorzichtig uit het raam van een slaapkamer spiedend zie ik burgers, vermoedelijk B.S-ers, wegrennen naar de achterzijde van de winkelgalerij aan de C.T. Storkstraat. Er zullen toch niet uitgerekend nu nog aan onze zijde slachtoffers gaan

De "Tommy's" bij het viaduct in de Tuindorpstraat.

vallen? Maar ook een Duitse kat die in het nauw zit doet rare sprongen. Het is hoog tijd dat het beest wordt weggejaagd. Toch, als de middag aanbreekt, lijkt althans in onze buurt de rust weergekeerd. Het blijft wachten, pijnlijk wachten. Dan opeens vanuit een achtertuin aan de Conradstraat een schreeuw: "ze zijn er!" Een geweldige vreugde. Rood-wit-blauwe en oranje vlaggen komen te voorschijn. Als ik de straat op ga zie ik een verrassend tafereel. Daar komen twee Duitse militairen aangelopen, opgebracht door twee Nederlanders waaronder ik mijn buurtvriend Harm Termeulen ontwaar. Harm en zijn maat dragen geweren en voeren een fiets mee aan de hand. De Duitsers, die de strijd moe waren, blijken zich aan hen te hebben overgegeven. De fiets die de Duitsers bij zich hadden, is - hoe kan het ook anders - een "gevoerd" exemplaar, dat met de overgave weer in Nederlandse handen is. De processie loopt nu door de Lansinkweg in de richting van het C.T. Storkplein. Van geallieerden zie ik nog niets. Voordat het gezelschap het C.T. Storkplein bereikt, duikt uit een van de woningen iemand met een vuurwapen op die zich bij de opbrengers voegt. De twee Duitsers, nu gevolgd en onder schot gehouden door 3 Hengeloërs, worden onder veel bekijks richting Tuindorpstraat gedirigeerd. Aangekomen bij het spoorwagviaduct zie ik eindelijk een tank met de eerste "Tommy's", onze bevrijders. Hier worden de Duitsers overgedragen.

Alle aandacht gaat nu uit naar de Engelsen. Ze zijn omstuwd door lachende en juichende belangstellenden. Enkelen van hen kruipen op de tank. De Tommy's delen chocola uit, en sigaretten uit pakjes waarop "Wild Woodbine" en "Players" staat. Wat een luxe. Er heerst een uitgelaten stemming. Als ik verder de stad inloop zie ik een indrukwekkende hoeveelheid tanks. Maar nog steeds is op korte afstand kanonvuur te horen. De strijd gaat in de buurt van Delden hoorbaar voort. Als ik op diverse plaatsen in de stad de Engelsen en hun materieel heb gezien, ga ik naar huis. Voor het ogenblik verzadigd van alle nieuwe indrukken. In de straten hangt een onmiskenbaar nieuwe geur, de geur van Wild Woodbines en Players.... Hengelo is bevrijd!

Er is een
bank
waar u echt
meetelt.

Uw eigen Rabobank is een zelfstandige bank, die zelfstandig kan beslissen. Over rente, over leningen, over aan te nemen personeel, ja over praktisch alles.

Het belang van onze leden (onze bank is een coöperatie) en cliënten staat hierbij voorop.

De Rabobank is dan ook betrokken bij haar omgeving. Betrokken bij activiteiten

van het bedrijfsleven, vanzelfsprekend, maar ook van verenigingen en scholen.

Wij weten wat er leeft en helpen dan ook graag met adviezen, bemiddeling of faciliteiten.

Ook als het niet om bankzaken gaat. Maar kom eens langs, dan ontdekt u

vanzelf dat de Rabobank een bank is waar u echt meetelt.

**Rabobank.
Aangenaam.**

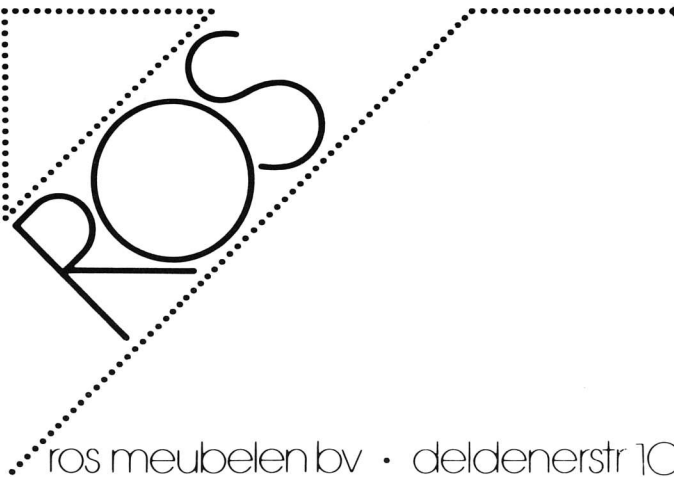
Rabobank. Aangenaam.

0131-10-92

KNOL'S OUD PAPIER BV

*Specialist in
archieffernietiging
beveiligde afdeling*

Parelstraat 21, Hengelo
Tel. 074-91 40 24

ros meubelen bv • deldenerstr 10

S. WIJNSMA
Makelaar taxateur o.g.
TEL: 074 - 912421

MP
Wijnsma & Partners
MAKELAARS

OOK ZATERDAG'S GEOPEND

Uw makelaar in Hengelo

gordijnen tapijten harde vloeren

Gerard
wolfs

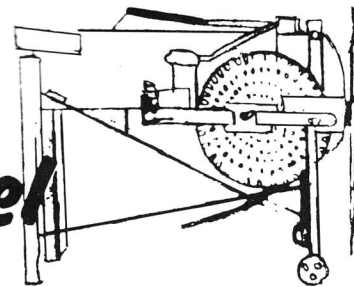
*Méér keus in
gordijnen en tapijt
is er niet.*

wolter ten catestraat 5, 7551 hw hengelo
telefoon (074) 91 40 64 na 18.00 uur: 91 31 95

Gezellig uit!

CAFÉ-BAR

't Haksel

de gehele dag geopend!

Pastoriestraat 21
7551 DJ Hengelo

Tijdens de Spoorwegstaking

Een "treinreis" in januari 1945, tijdens de "hongerwinter"

H. Hartstra

Deze zomerdagen van juli 1994 zijn volgens de berichten de warmste van deze eeuw. Ik geloof het graag en heb er de grootste moeite mee. Het zijn verloren dagen, zelfs verloren weken. Afgezien van enige verkoeling 's nachts en in de morgenuren, stijgt overdag de temperatuur tot boven de 30 graden celcius; tropische hitte. De dagen verlopen, je komt tot niets, hangend in een stoel, nauwelijks tot enige bezigheid in staat. Het is vrijwel onmogelijk, enige interesse op te brengen voor wat radio en televisie doorgeven. Je dommelt apathisch weg en je hoopt dat het morgen wat koeler wordt.

Hongerwinter

Mijn gedachten gingen soms onwillekeurig uit naar betere dagen in het verleden en niet toevallig naar koude winterse dagen. Zo dook in mijn herinnering de winter van 1944-1945 op. Maar de betiteling "hongerwinter" was zeker niet van toepassing op de situatie bij ons in Twente, al was verder de toestand bij ons in Hengelo al evenzeer bedreigend als elders: luchtaanvallen, bombardementen (bij de aanvallen van 6 en 7 oktober 1944 werd de binnenstad grotendeels verwoest), maar ook razzia's, arrestaties, jodenvervolgingen enz. Het beeld van die dagen kwam weer boven in mijn herinnering en liet me niet meer los. Ik schreef het op om zo even weg te komen uit mijn wegsoezen tijdens de hitte van de dag. Hier is het verhaal van mijn avonturen in die winterdagen van begin januari 1945, voor zover ik het mij nog herinneren kan. Buitenstaanders zal het vermoedelijk niet interesseren, maar misschien wel enkele familieleden. Zelf heb ik er tenminste wat plezier en enige verkoeling aan beleefd. Sinds eind november 1944 zaten mijn familieleden en ik ondergedoken bij de familie Morselt van de steenfabriek in Borne. Bij een huiszoeking gewaarschuwd, wisten wij uit Hengelo te ontkomen naar dit gastvrije adres. De heer Piet Hein, directeur van de Hengelose Bouwvereniging, was minder gelukkig en werd gevangen genomen. Mijn praktijk werd waargenomen door collega Ruitinga, die in 1942 na mijn arrestatie, als internist mijn werk voortzette en daarna samen met mij de praktijk deed. Uit mijn drukke bestaan als internist was ik nu in één klap veroordeeld tot een leeg niets-doend leven als onderduiker. Ik verveelde me stierlijk. Alleen de berichten uit de verborgen radio ("Vroomshoop" noemde Frans Morselt die) hield de spanning erin. Het laatste Ardennen-offensief van de Duitsers was in volle gang. Alle communicatie met de familie in het westen van het

land was verbroken: geen treinen, geen brieven, geen telefoon, geen kranten. Alleen de berichten van de Engelse radio en van Radio Oranje over de honger en de toestand in de grote steden in het westen van ons land. Wij in Twente waren er naar verhouding veel beter aan toe. Mede dankzij de boeren-connecties onder mijn patiënten kwamen wij niets te kort. Zo rijpte bij mij het plan om vanuit Borne een fietstocht naar het westen van het land te ondernemen, om, bepakt en bezakt met levensmiddelen, enige verlichting bij onze verwanten daar te brengen. Hoewel het een hele onderneming zou worden (het was winter en er lag een dik pak sneeuw), kwam ik tot de conclusie dat het uitvoerbaar moest zijn. Het voornaamste argument putte ik uit de mogelijkheid een deel, hopelijk een groot deel, van de reis met een Duitse militaire trein naar het westen te kunnen afleggen. Hoewel er na de spoorwegstaking geen treinverkeer meer was, was het ons als Rode-Kruis-werkers bekend, dat er iedere dag, als het donker begon te worden, vanaf het in puin liggend station Hengelo een trein met Duitse soldaten naar het westen, vermoedelijk Rotterdam, vertrok. Met deze trein konden wij de in het Rode-Kruis-passantenhuis opgevangen zieken en de ontslagen - en ontsnapte Nederlandse mannen, die bij de razzia's opgepakt waren, vervoeren. De mannen waren als Westwall-Arbeiter tewerk gesteld in Gronau en andere Duitse plaatsen. Velen uit Twente, maar ook een groot contingent uit Rotterdam, waaronder circa 60 politieagenten. Ze werden tijdelijk in het souterrain van het Hengelose politiebureau aan de Marskant, het zogenaamde passantenhuis, ondergebracht. In totaal hebben daar volgens het latere jaarverslag van onze Rode-Kruis-afdeling wel 1500 mannen tijdelijk gebivakkeerd. Ze waren daar in afwachting van een vervoersmogelijkheid en alleen in het bezit van een Ausweis als bewijs, dat ze door de Duitse autoriteiten waren ontslagen. Valse Ausweise maakten we aan de lopende band in het passantenhuis m.b.v. gestolen Duitse stempels. Zelf kreeg ik een exemplaar waarop stond dat de Westphalenwall-Arbeiter H. Hartstra vervangen was door een plaatsvervanger en op transport gesteld werd naar Rotterdam. Dit bewijsstuk had ik nodig als alibi voor een vervoer met de Duitse trein. Ik bezit het stuk nog. Mijn besluit stond vast: de Westwall-Arbeiter H. Hartstra kon zijn reis beginnen. Maar eerst maakte ik nog een rondreis langs mijn boeren-connecties in Borne, Saasveld en Delden, om zo veel mogelijk voedselpakketten te kunnen meenemen. De buit was groot: boter, spek, vlees, eieren, meel en nog veel meer heerlijkheden vormden, voor zover ik dit alles op mijn fiets kon vervoeren, mijn lading. Alleen het weer zat niet mee: een dik pak sneeuw op de wegen. De militaire trein stond overdag klaar in het verwoeste station van Hengelo. Onder beschutting van de duisternis werd nu tot de reis besloten. Ik maakte van deze wetenschap gebruik om van tevoren mijn fiets in een verborgen hoekje in de trein te zetten, om dan een dag later, bepakt en bezakt met mijn kostbare voedingslasten, mee te sjouwen in de rij op transport gestelde passanten voor de reis naar het westen. Hoever de trein zou komen was onbekend, maar alles was meege-

Wijnhandel

Marktstraat 9
Tel. 074 - 91 24 83 Hengelo

Sleutelspecialist F. Havekes

VOOR AL UW

Deldenerstraat 37, Hengelo 074 - 42 04 95

De Gaenderij
MEUBELEN & ACCESSOIRES

Albert & José Wolhuis
De Wetsstraat 9 - 7551 GA Hengelo
Telefoon 074 - 911218 - Fax 074 - 917723

ANNINKS-HOEK

Bowling, zalencentrum van
Hengelo is het TREFPUNT!
voor een gezellige bruiloft
of receptie

vraag informatie aan: H. of L. Kolner
Tel. 074 - 91 31 19, Anninksweg 7-15, Hengelo.

Voor advies, aanleg en onderhoud van
technische installaties

STERCKEL

TECHNISCHE

INSTALLATIES

GAS-WATER-SANITAIR
CENTRALE VERWARMING

ELECTRO-TECHNISCHE
INSTALLATIES

BEVEILIGINGS
INSTALLATIES

- ★ Gas-Water-Sanitair
- ★ Centrale Verwarming
- ★ Elektrotechniek
- ★ Inbraakbeveiliging
- ★ Brand Meld Installaties
- ★ Telefooninstallaties
- ★ Data Netwerken
- ★ Centrale Antenne Systemen

Voor snelle service-verlening beschikken
wij over 4 mobilfoon-auto's.
Onze kracht is het leveren van een totaal
pakket.

Koekoekweg 49-51
7557 PG Hengelo – Telefoon 074 - 91 97 93

Taxi Travo

Tel: 430000

Wegtersweg 12 - 7556 BR Hengelo

ZONWERINGSPECIALBEDRIJF

langelermaatweg 63-hengelo-074-423405*

rolluiken rolgordijnen

HANDELSDRUKWERK
RECLAMEDRUKWERK
COMPUTERFORMULIEREN

GRAFISCHE BEDRIJVEN

OMDAT DRUKWERK
NOG ALTIJD
MENSENWERK IS...

OUDE POSTWEG 22-28 7557 DE HENGEL O V TEL. 074 - 50 15 15* FAX 074 - 42 64 50

Wij zagen alles op maat!!!

bergweg 9-13 hengelo o.
telefoon: (074) 91 89 07
b.g.g. 42 27 65

Doe-Het-Zelf-Markt hackfort

NIEUWBOUW

VERBOUW

**AANNEMERSBEDRIJF
LUBBERS EN ZN.**

HENGELO TEL. 074 - 91 09 14

RENOVATIE

ONDERHOUD

wegtersweg 7-23
7556 BP hengelo
telefoon 074 - 551555
telefax 074 - 430955

DROSTE

aannemingsbedrijf
nieuwbouw - onderhoud - renovatie

b o u w e n v o o r ' t l e e f p l e z i e r

nomen. Vol goede moed begon ik mijn reis naar Dordrecht. Mijn fiets stond gelukkig nog op zijn plaats in de trein. De reisgenoten waren, behalve de Duitse soldaten, een bont gezelschap Nederlanders, zieken, ontsnapte vluchtelingen. Ook waren er enkele vrouwen, die geloof ik uit Rotterdam kwamen en kans hadden gezien om op de een of andere manier bij hun mannen te komen, die bij razzia's naar Duitsland waren gevoerd om aan de Westwall te werken. Met of zonder man keerden ze terug naar huis. Het was vrijwel donker geworden. Gezichten kon je niet meer onderscheiden. Je herkende de mensen in de volle trein aan hun stemmen. Een geroezemoes van verhalen over ieders belevenissen. Tegen zes uur, toen het helemaal donker was, zette de trein zich in beweging. Maar na een paar kilometer stopten we. Zo ging dat door en om 7 uur waren we tot Almelo gevorderd. Je hoorde de hele nacht door de Engelse vliegtuigen in de lucht en de trein stond meer stil dan dat hij in beweging was. Rijden, stilstaan, rijden en zo door. Niemand deed een oog dicht. De mooiste verhalen deden de ronde. Enkele passagiers hadden diarrhoe en zochten strompelend in het donker de w.c. Niemand wist hoever we zouden komen. Toen het daglicht werd, hielden we enkele honderden meters vóór het station Amersfoort halt. We moesten allemaal de trein verlaten. Die ging vanwege de luchtaanvallen bij daglicht niet verder. Daar sta je dan.

Ik pakte mijn bagage op de fiets, die ik tegen de hoge berm daar optrok. Ik begon in de vroege morgen vol moed mijn reis naar Dordt. Het was mooi weer. Wel lag er veel sneeuw. Ik reed in een file van mensen die op voedsel waren uit geweest bij de boeren in het midden en oostelijk deel van het land. Er heerste een opgewekte stemming, de meesten keerden huiswaarts met hun buit. Ondanks de sneeuw waren de wegen goed berijdbaar. Geleidelijk ontstond er een soort verbroedering onder de mensen en ieder wisselde zijn ervaringen uit. Op weg richting Gouda kwam ik in contact met een postbode en een rijksveldwachter; beiden nog in bezit van een mooie fiets met goede banden. Langzamerhand werden ze wat vertrouwelijker en kreeg ik te horen, dat ze helemaal geen postbode en veldwachter waren. Ze hadden zich deze camouflage aangemeten, wetende dat Duitsers nu eenmaal groot respect voor uniformen bezaten. De fietsen hadden zij zich weten toe te eigenen uit een depot, waar de bezetters de gestolen fietsen in onderbrachten. De ene man was portier van een middelbare school in Gouda en nodigde me uit, thuis bij zijn vrouw wat te komen eten. een welkome onderbreking van mijn fietstocht.

Uitgerust en vol goede moed vertrok ik weer richting Dordt. Na Rotterdam werd het spertijd en zo moest ik mijn reis in het donker eenzaam voortzetten. Ik reed over de Dordtse straatweg, aan beide zijden was het land geïndeerd. Tegen de verwachting in lieten de Duitse militaire bewakers mij, op vertoon van mijn Rode Kruis kaart als leider van de Hengelose Bloedtransfusiedienst, moeiteloos de brug naar Dordt passeren. Het was stikdonker, de straten van Dordrecht verlaten, geen mens te bekennen. Om ongeveer 7 uur belde ik aan op mijn bestemming in de Ceramstraat. Het huis

waar mijn zuster en haar man woonden en waar mijn vader en jongste zuster tijdelijk ingetrokken waren. Het is je nauwelijks voor te stellen: je zit met je vieren bij het licht van een kaars om een noodkachelkje heen, hongerig en vermagerd en bekommerd om wat de dag van morgen zal brengen. Dan wordt er gebeld en valt als uit de hemel een man binnen, beladen met al lang ontbeerde heerlijkheden als boter, spek, eieren, vet, bloem enz. Een lid van de familie, waar je maanden lang niets meer van had vernomen, stapt binnen met: "Ik kom je feliciteren met je verjaardag, vader" (Vader was de dag tevoren op 4 januari tachtig jaar geworden). Ik vergeet dat tafereel nooit meer.

Na alle verhalen wederzijds sliep ik die nacht als nooit tevoren. Na twee nachten vertrok ik op zondagmorgen goed uitgerust met de rest van de voedingsmiddelen naar mijn familieleden in Den Haag en Wassenaar. Dezelfde tonelen en blijde verrassing. Na één nacht in Wassenaar begon de terugreis, richting Twente. De wegen waren vrij goed met restanten van smeltende sneeuw. Het plan was om die dag tot Doorn te komen en daar 's nachts onderdak te vragen bij Frans Preijs, een broer van schoonzuster Wil. Aanvankelijk ging alles goed, maar de tegenslag begon in de buurt van Alphen aan den Rijn: een lekke band. Ik zag geen kans die zelf te repareren. Na lang zoeken vond ik een fietsenmaker en na enkele uren vertraging kon ik weer verder. Dat en de slechter wordende wegen zorgden ervoor, dat ik pas laat in de avond in het donker in Doorn aankwam. Na enig zoeken (er was geen sterveling op straat) belde ik aan bij het huis van Frans Preijs. Eindelijk verscheen, na lang bellen, het hoofd van Frans boven uit een dakraampje en werd ik binnen gelaten. Gelukkig!

De volgende morgen reed ik over besneeuwde wegen weer verder richting Twente.

Langzamerhand begon de vermoeidheid mij parten te spelen. Ik hoopte toch aan het eind van de dag veilig in Borne neer te kunnen strijken. Aan het eind van de middag pauzeerde ik even buiten Deventer in een café, om wat op verhaal te komen. Ik hoopte tenminste Markelo nog te kunnen halen, waar ik bevriende collega's of bekenden om onderdak kon vragen.

Voor het café stond een grote Duitse truck met militairen. Ze boden mij aan om mee te rijden en de fiets op de truck te zetten. Ik juichte! Helaas gingen ze niet verder dan Markelo. Daar begon het laatste traject van mijn fietstocht. Er lag inmiddels een dik pak sneeuw, maar ik begon de stal te ruiken.

Na enig vallen en opstaan kwam ik tenslotte met de fiets tot Delden. Toen was het door de sneeuw niet meer mogelijk er met de fiets door te komen. Te voet, met de fiets aan de hand, gelukte het toch het veilig einddoel, het onderduikadres in het gastvrije huis van de familie Morselt in Borne, voor het invallen van de nacht te bereiken. Ik was wel dodelijk vermoeid, maar voelde mij innig voldaan. Ik moest het wel bekopen met een ontsteking aan de achillespees, waardoor ik enkele dagen uitgeschakeld was.

Maar ik kon zeer tevreden weer op verhaal te komen na deze onvergetelijke avontuurlijke reis in die dagen van de hongerwinter van 1944-1945. Doorn, juli 1994.

SEBOJO B.V.

AANNEMERS-BOUWBEDRIJF

GESPECIALISEERD IN DE RESTAURATIE
VAN OUDE GEBOUWEN

- Tevens:
- * nieuwbouw
 - * verbouw
 - * onderhoud
 - * renovatie

Benninksweg 62 7555 PA Hengelo
Tel. 074 - 91 80 83

voor: klassieke ornament lijsten, en
moderne aluminium lijsten
in vele kleuren

Marktstraatgalerij 21, Hengelo (O), tel. 074-914256

uw partner, met verrassend
veel mogelijkheden

Binnenhavenstraat 64 7553 GK Hengelo
Telefoon 074 - 91 80 21 Fax 074 - 43 60 55
OTP en Fotografische zetterij · Lithografie · Offsetdruk · Binderij

Ontdek bij
Parketstudio Twente
welk patroon het
best in uw interieur
past...

Bezoek onze showroom of maak een
afspraak voor een geheel vrijblijvend
gesprek met één van onze adviseurs bij u thuis.

Anninksweg 73,
Hengelo Ov.
Tel. 074 - 43 78 80

Bloemsterkunst - Kunstnijverheid - Zijdebloemen

Karel Oude Groeniger

Specialisten in bruids-boeketten
en rouw-arrangementen.

Oldenzaalsestraat 166 - 7557 GA Hengelo
telefoon 074-420300 - telefax 074-430378

INDUSTRIËLE VERPAKKINGEN

ESMAN

verpakking en handelsonderneming

Bornsestraat 122 - Hengelo (O)
Tel. 074-427166 - Telex 72051 - Fax 074-436283

boekhandel Broekhuis

Algemene en Wetenschappelijke Boeken en Tijdschriften
School- en Studieboeken
Kantoorteksten en Schrijfwaren

Hengelo

Enschedesestraat 19
Telefoon 074-910267

Almelo

City Promenade 21
Telefoon 05490-12235

Enschede

Universiteit Twente
Campus-Boekhandel
Telefoon 053-892111

Enschede

Marktstraat 12
met antiquariaat & galerie
Telefoon 053-425210

Libris. Uw Complete Boekhandel.

TOYOTA Becker

TOYOTA

Autobedrijf

BECKER B.V.

Wegtersweg 10 Hengelo
Tel. 074-91 65 56

De autostraat van Hengelo

STOFFEERT VLOER EN RAAM BEKWAAM

Hengelo: Deldenerstraat 2E, tel. 074-438196
Enschede: L. Bothofstraat 270, tel. 053-300316

DELDENERSTRAAT 134 HENGELD TEL. 074-919666
ENSCHIEDSESTRAAT 47-HAAKSBERGEN 05427-21345

"Je deed het omdat je vond dat het moest"

J. Schwertasek

Eva Schoenmaker is een van de vele vrouwen die actief hebben deelgenomen aan het verzet. Verzetsvrouwen die door hun bescheidenheid er toe hebben bijgedragen dat hun rol lange tijd werd onderschat. Ze was betrokken bij praktisch alle facetten van het ondergrondse werk zoals hulp aan onderduikers, de illegale pers, pilotenhulp, wapenopslag, en koeriersdiensten.

Haar kinderen en kleinkinderen hadden al vaker aangedrongen dat ze haar ervaringen eens op schrift stelde maar ze hoefde niet zo nodig. Het werk was gedaan en ze vond het niet nodig op de voorgrond te treden.

Nu na vijftig jaar hebben wij haar vanwege de bijzondere relatie met Oald Hengel (ze is werkzaam in ons fotoarchief) bereid gevonden iets te vertellen over deze periode en zo ook aan de wens van haar familie te voldoen.

Hoe kwam u eigenlijk in contact met het verzet?

Ja, hoe ging dat. In september 1941 ben ik naar Hengelo gekomen en zou tijdelijk bij mijn a.s. schoonouders blijven, totdat mijn verloofde en ik zouden gaan trouwen. Door mijn a.s. schoonvader kreeg ik een baan op het distributiekantoor aan de Wolter ten Catestraat. Op het distributiekantoor werkten diverse jonge mensen die zich al bezig hielden met allerlei illegale zaken. Blijkbaar maakte ik wel een betrouwbare indruk en vroeg men mij illegale krantjes weg te brengen. Eerst Trouw en Parool, daarna Je Maintiendrai en Vrij Nederland en zelfs De Waarheid. Deze deed ik dan in de bus bij mensen waarvan ik dacht dat ik ze wel kon vertrouwen en op bepaalde adressen die men mij opgaf. Je moest uitkijken dat je ze niet bij een N.S.B.er in de bus gooide. Maar het bleef niet bij krantjes rondbrengen. Het was het bekende sneeuwbaaleffect en voordat ik het wist zat ik er midden in.

Wisten uw schoonouders of uw verloofde van uw activiteiten?

Mijn schoonvader heb ik het al gauw verteld. Dat moest wel want ik woonde bij hem in huis. Mijn schoonmoeder

Burgemeester Van der Dussen houdt een toespraak op het Tubantiaveld tijdens de huldiging van leden van de Binnenlandse Strijdkrachten. V.l.n.r.: Dekker, Gerard, mev. Van der Dussen, burgemeester Van der Dussen en Bouma.

Herdenking bevrijding bij het tijdelijke oorlogsmonument op Thiemsbrug. Op de achtergrond het St. Antoniusgasthuis.

heeft het heel lang niet geweten, pas in het laatste jaar heb ik het haar verteld.

Ik zou in het voorjaar van 1942 trouwen, maar twee weken voor ons trouwen werd mijn verloofde, die officier was, in krijgsgevangenschap weggevoerd en heeft daardoor nooit geweten van mijn illegale werk. Alle brieven werden gecensureerd.

Ook omdat ik bij de distributie van wapens betrokken raakte moest mijn a.s. schoonvader op de hoogte zijn. Het verzet zocht een plek waar ze wapens kon verstoppen. Omdat ze zelf voortdurend gevaar liepen moest er iemand anders gevonden worden. Op een avond ben ik toen naar onze buurvrouw de domineesweduwe mevrouw De Wolf gegaan en heb haar de zaak uitgelegd en vooral gewezen op de gevaren. Als de S.D. er achter zou komen liep zij ook het risico doodgeschoten te worden. Maar ze gaf me spontaan de sleutel van het huis en ik moest maar op de zolder gaan kijken, daar was wel een geschikte plek. Wanneer er nu iemand bij ons aanbelde om b.v. een pistool, bonkaarten of valse persoonsbewijzen op te halen liet ik hem binnen en ging dan achteruit via de tuin naar mevr. De Wolf en

haalde de spullen op. Zo herinner ik me nog een keer dat dokter Van Haeften bij me kwam voor een pistool. Van Haeften had de praktijk van dokter Frank overgenomen toen deze van de Duitsers niet langer zijn patiënten mocht behandelen. De bezetter heeft nooit geweten dat hij daarmee een verzetsman de kans gaf zijn illegale werkzaamheden uit te voeren. De illegaliteit kwam echter niet alleen aan huis, soms moest ik ook wapens wegbrengen. Dat gebeurde dan in de fietstas.

Kon u zelf ook met wapens omgaan of was u betrokken bij gewapende acties?

Nee, ik wilde wel leren met een stengun om te gaan maar "de jongens", zal ik maar zeggen, wilden dat niet en ik ben nooit bij gewapende acties geweest. Er was trouwens genoeg ander werk te doen. Ik ging regelmatig naar Almelo en had dan soms wel 200 bonkaarten voor het ondergedoken personeel van Bendien in mijn fietstas. Mijn schoonvader was gerechtsdeurwaarder en om bij eventuele aanhouding de Duitsers te misleiden had ik een hele pak brieven bovenop deze bonkaarten.

Codezinnen die vanuit Engeland werden uitgezonden en hun betekenis.

1. Zeewater is zout.
2. De trein is op tijd.
3. De wekker loopt af.
4. Heeft U erge dorst?
5. Het geld is verloren.
6. Het zonnetje schijnt lekker.

1. Spoorweg- en wegsabotage.
2. Sabotage telefoon en telegraaf.
3. Storende aanvallen.
4. Overbrenging van inlichtingen.
5. Voorkoming van vernielingen.
6. Bescherming van technisch personeel.

NR. H 2 / N° 007862

Verbunt--

Petronella Josina--

16 Augustus 1925
Utrecht

NEDERLAND

~~studiecrand~~ Oudengroen 20
516440y

1 Augustus 1942
HAAKSBERGEN

NR. H 2 / N° 007862

A 323

verm Poststeeg 4

23 Mei 41 Hengelo

SIGNALEMENT:
=== UROUW

NR. H 2 / N° 007862

Vals persoonsbewijs van Eva Schoenmaker.

Brieven die bestemd waren voor het gerechtshof in Almelo, zodat ik als ik aangehouden zou worden door de Duitsers, ik een geloofwaardig verhaal kon vertellen. Maar gelukkig hebben ze me nooit gepakt. Ik ben wel eens aangehouden maar hoefde dan alleen mijn persoonsbewijs te laten zien. Nu moet ik wel zeggen dat wanneer ik een bepaald voorgevoel had dat er iets mis zou gaan, ik een andere weg nam of niet ging. Een keer heeft me dit zelfs het leven gered want ik zou anders door de S.D. opgepakt zijn en zou hier niet gezeten hebben. Ik schreef ook nooit wat op maar bracht alle boodschappen mondeling over.

Ik neem aan dat die wapens niet zo maar uit de lucht kwamen vallen hoe kwam u daar aan?

De wapens waren afkomstig van wapendroppings die werden geregeld vanuit Engeland. Een van mijn taken was het afluisteren van Radio Oranje en wist dan via speciale berichten wanneer het zou gebeuren. Je moest opletten wanneer bepaalde codewoorden kwamen. Ik heb hier nog een lijstje met betekenissen. Een van de weinige dingen die ik opgeschreven heb want dat was veel te gevaarlijk. Deze informatie gaf ik door en dan konden de anderen maatregelen nemen. Het verzet

zorgde voor de juiste locaties. Deze droppings vonden plaats in Vriezenveen. Reutum, Eibergen en Enschede. Hengelo kreeg een deel van de dropping uit Vriezenveen.

Na de dropping werden de goederen eerst opgeslagen bij de gebroeders Egberink in Saasveld. Met een paard en wagen van de houtzagerij Zweep werd een deel naar Hengelo gebracht. Jan Kroeze was dan de koetsier. Hij was iemand die nergens bang voor was. Hij overleefde de oorlog maar verongelukte kort na de bevrijding bij een motorongeluk. Hij bracht de goederen naar aannemer Reefman aan de Anninksweg en van daar werden ze uitgeleverd aan de vier secties van de B.S. Er waren wel 30 man bij deze droppings betrokken.

Had u ook bemoeienis met neergestorte piloten of ontsnapte krijgsgevangenen?

Jazeker, dit was een belangrijk en gevaarlijk onderdeel van de activiteiten. Ik werd al gauw betrokken bij de zogenaamde krijgsgevangenenlijn en pilotenlijn van Jules Haeck. Deze lijn was min of meer toevallig ontstaan. Een uit Duitsland ontvluchte Franse krijgsgevangene kwam bij de boerderij van Nijhof, bijgenaamd 'n Smakkert', in Driene aan. Ja, wat moesten

Augustus 1946 bezocht Koningin Wilhelmina Hengelo. Eva Schoenmaker (rechts met witte blouse) was een van de mensen die toen aan H.M. werden voorgesteld, evenals de kinderen van gefusilleerden. Op de rug gezien burgemeester Van der Dussen.

ze ermee. De bewoners van de boerderij konden hem niet verstaan en riepen de hulp in van de tot Nederlander genaturaliseerde, maar van oorsprong Franse groenteboer Jules Haeck. Haeck deed dit werk eerst alleen maar kreeg later hulp van onze groep. Omdat vliegtuigen vaak op het platteland neerstortten speelden de boeren een belangrijke rol bij de eerste opvang. Daarna ontfermde de ondergrondse zich over de piloten. In Hengelo kwamen ze dan bij "Tante Stef" oftewel mevrouw Memelauer, een Oostenrijkse die aan de Van Ostadestraat woonde. Daar bleven ze dan een paar dagen en werden ze van kleding voorzien. Deze kleding kregen we van Bendien uit Almelo maar ook van de plaatselijke middenstand. Om dit alles te financieren kregen we geld van het Nationaal Steun Fonds dat we bij Benno ter Kuile aan de Drienerparkweg op konden halen. Dan kwam de tijd dat ze naar het station moesten worden gebracht en dat was vaak mijn taak. Van Het

Wilbert moest ik dwars door het centrum en vooral niet stil blijven staan. De piloten mochten alleen ja of nee zeggen. De Fransen waren over het algemeen wel gehoorzaam maar de Amerikanen bleven midden op straat stilstaan wanneer ze vliegtuigen in de lucht zagen. Bij het station werden ze overgenomen door iemand anders. Ik had wel eens verder meegewild maar dat was te gevaarlijk vonden de jongens. Op deze manier zijn er ongeveer 300 à 400 piloten en krijgsgevangenen geholpen.

Ze rommelt even in haar papieren en laat diverse briefjes van de begeleide piloten zien. Briefjes die ze achter moesten laten omdat ze niets bij zich mochten hebben wat er op wees dat het hier om ontsnapte krijgsgevangenen of piloten ging.

Het lijkt me wel een spannende maar ook angstige onderneming en ik kan me voorstellen dat zo iets je niet in je kouwe kleren gaat zitten. Vooral als ik er aan denk dat Jules Haeck hier toch bij omgekomen is.

Ik kan er nog steeds niet tegen dat er iemand vlak achter mij staat en dat dateert uit die tijd. Soms moest ik op het station iemand ontmoeten of afhalen die ik niet kende. De persoon in kwestie naderde me dan van achteren en fluisterde in mijn oor: Greetje?, mijn verzetsnaam. Maar voor hetzelfde geld kon je ook opgepakt worden. Ik ben zelfs nog een tijd lang geschaduwde. Stond er een man tegenover het huis aan de Bankastraat tot diep in de nacht en wanneer ik 's morgens naar mijn werk ging stond hij er weer en volgde me. Gelukkig was ik getipt en hield ik me gedekt. In maart 1944 ben ik weggegaan bij het distributiekantoor. Het werd te gevaarlijk. Toen Huize Liduina in Zenderen werd opgeblazen kwam de zaak aan het rollen en moesten velen onderduiken. Jules Haeck werd gepakt en vermoord. Dankzij een goede politiemann ben ik ontsnapt aan de Sicherheitsdienst en ondergedoken. Eerst bij een officiersvrouw aan de Prof. Lorentzstraat en daar heb ik ook het grote bombardement meegemaakt. Ik kon daar echter niet blijven en ben toen bij mejuffrouw mr. J. Rutgers aan de Meijersweg ondergedoken. Zes weken heb ik in dat huis in een bovenkamertje gezeten. Mijn kapsel werd veranderd en ik kreeg een nieuw persoonsbewijs op naam van P.J. Verbunt, zodat ik weer op pad kon. Aan het eind van de oorlog was het zo gevaarlijk voor mannen dat het meeste koerierswerk door vrouwen werd gedaan. Ik ben daarbij zelfs wel eens door de vijandelijke linies gegaan.

Ik heb veel geluk gehad maar had ook een intuïtief gevoel voor gevaar.

Hoe ervaaarde u de bevrijding ?

Van al die opwinding en feestelijkheden heb ik niet veel genoten. Voor ons de actieven was het een beetje een anticlimax. Je had vrienden en bekenden verloren. Bovendien was mijn man nog niet terug en ik had in een half jaar niets van hem gehoord.

Vlak na de bevrijding werd ik op het politieburo aan Prins Bernhard voorgesteld en toen hij in zijn jeep sprong riep hij: "Ik zorg ervoor dat uw man (ik was inmiddels met de handschoen getrouwd) zo spoedig mogelijk terugkomt.

En op 28 mei 1945 kwam hij inderdaad terug. Dus ik kon niet zeggen dat ik mij op 3 april al bevrijd voelde.

En toen was alles afgelopen?

Niet helemaal. Ik ben nog stafkoerierster van de B.S. geweest en we gingen nog door met het drukken van Strijdend Nederland waaruit het latere Hengelosch Dagblad is ontstaan.

In de oorlog waren we daar al mee begonnen. De kop van Strijdend Nederland werd bij Drukkerij Smit vervaardigd en in de schuilkast aan de Meijersweg stond een stencilmachine en werd het krantje gemaakt.

Zou u het weer doen?

Ik denk het wel.

Noot:

Voor haar verzetswerk ontving mevrouw Schoenmaker niet alleen Het Verzetskruis, maar ook Franse, Amerikaanse en Engelse onderscheidingen. Een groot deel van haar documenten en papieren heeft ze geschonken aan het archief van Oald Hengel.

Vrijstelling voor stafkoerierster Eva Schoenmaker.

**Informatie Bureau
van het Nederlandsche Roode Kruis
Netherland Red Cross Information Bureau**

AANVRAGER - ENQUIRER

Naam - Name van den Berg
 Voornaam - Christian name Andries Hendrik
 Straat - Street Gastelseeneweg 1
 Plaats - Locality Budel
 Provincie - County N. Brabant
 Land - Country Hollanda

Mededeeling - Message
 (uitsluitend familie-berichten, niet meer dan 25 woorden.) - (not over 25 words, family news of strictly personal character).

Lien moeder, ik ben in Hollanda
 wachten Hengelo door militair
 zairen vrijgegeven wordt
 alles goed, heb reumatiek, alles
 knijt, ben bij burgers, groot allen
 tot spoedig wederzien.

Datum - Date 13-4-45

GEADRESSEERDE - ADDRESSEE

Naam - Name van den Berg-Kraai
 Voornaam - Christian name Wca. M.
 Straat - Street Oelerweg 86
 Plaats - Locality Hengelo
 Provincie - County Overijssel
 Land - Country Hollanda

ANTWOORD ACHTERZIJDE REPLY OVERLEAF
 Verzoeker zeer duidelijk te schrijven. Please write very clearly.

Formulier van het Roode Kruis waarin de aanvrager een mededeling aan de familie kon doen.

**EXEMPTION FROM SECURITY RESTRICTIONS
 VRIJSTELLING VAN VEILIGHEIDSMATREGELEN
 ALLIED EXPEDITIONARY FORCE
 GEALLIEERDE OVERZEESCHE STRIJDKRACHTEN**

D No 97925

**PARTICULARS OF EXEMPTION
 BIJZONDERHEDEN OMTRENT VRIJSTELLING**

Return
Travel from Hengelo to Breda and
Ms. Schoenmaker. Request is
the secretary of Mr. Schuur
and Mr. Gerard

REASON
 OORZAAK

Date Issued 29-4-1945 Expires on 16-5-1945
 Datum van uitgifte Vervaldatum

Surname Schoenmaker First Names Eva
 Familiennaam Voornamen

Address (Street and Town) Bankstraat 21, Hengelo
 Adres (Straat en Gemeente)

Identity Card No. D 35-405501
 Persoonsbewijs No.

Signature of Holder E. Schoenmaker
 Handtekening van Houder

The person named above is granted exemption, as shown overleaf, from restrictions respecting:
~~CURFEW—TRAVEL—PROHIBITED AREAS—PROHIBITED ARTICLES~~
 (Delete where applicable)

De bovengenoemde persoon is, zoals aan omzijde is vermeld, vrijgesteld van beperkingen ten aanzien van:
~~AVONDEKLOK—REIZEN—VERBODEN GEBIEDEN—VERBODEN
 VOORWERPEN~~
 (Doorhalen waar nodig)

This exemption is not transferable, must not be altered or destroyed, and is only valid when used in conjunction with the holder's identity card. The loss of this card must be reported to the police. On expiration of validity, or if found, this card must be returned to the issuing authority.

Deze vrijstelling is niet overdraagbaar, mag niet veranderd of vernietigd worden en is alleen geldig wanneer gebruikt samen met het persoonsbewijs van den houder. Verlies van dit bewijs moet aan de politie gemeld worden. Bij het eindigen van de geldigheid of van indien gevonden, moet dit bewijs bij het bureau van uitgifte ingeleverd worden.

The above exemption is issued in the name of the Supreme Commander, Allied Expeditionary Forces, and the Netherlands Military Administration.
 Bovenbedoemde vrijstelling wordt verleend in naam van de Supreme Commander, Allied Expeditionary Forces, en van het Nederlandsch Militair Bestuur.

**CIVIL AFFAIRS
 OFFICE**

Issuing Office
 Bureau van Uitgifte

Name (Block Capitals)
 Naam (met groote letters)

Signature
 Handtekening

2GHQP 1942 2000 pads

SIGNATURE [Signature]
 DATE 12 April 1945
 Rank Capt.
 Army or Police No. [Number]
 Military or Police reg. number [Number]

DETACHMENT No. [Number] US/BR.

Colonne van Britse tanks en voertuigen op het Burgemeester Jansenplein. Op de achtergrond het pand van apotheek Venlet.

Op 3 april 1945 bevrijdden Britten Hengelo

Henk van Baaren

3 april 1945 - een datum om nooit te vergeten voor allen die het, zoals ik, meegemaakt hebben. Het was het einde van vijf jaren onderdrukking en het begin van een nieuw tijdperk. Hengelo, met een verwoeste binnenstad en een bevolking die een tol van honderden mensenlevens had moeten betalen alvorens door een geallieerd leger van Duitse nazi-onderdrukking verlost te worden, kon weer in vrijheid leven.

Maar zonder de in 1940 tijdens de 'blitzkrieg' 'gesneuveld' Hengelose dienstplichtige soldaten, de voor de nazi's in vernietigingskampen vermoorde Hengelose Joden en verzetslieden, en de bij Britse en Amerikaanse bombardementen omgekomen inwoners. Die hebben hun leven moeten geven, in een strijd tegen onrecht, als onschuldig slachtoffer omdat ze volgens aan expansiedrift lijdende Germanen van 'inferieure afkomst' waren, omdat ze als dwangarbeiders naar oorlogsgevaarlijk gebied getransporteerd werden of gewoon omdat ze op de verkeerde momenten op plaatsen waren waar het noodlot toesloeg.

Dat laatste overkwam een 150 inwoners op 6 en 7 oktober 1944 toen een groot stuk van het centrum door

bommen verwoest werd. Het was een hoge tol die Hengelo toen op het laatste traject van de weg naar vrede betalen moest.

Gemeente-archief

Het feitelijke verhaal is al vaak en breed uitgemeten. Laat ik het daarom slechts in grote lijnen tekenen.

10 mei 1940: Blitzkrieg. De nazi's bezetten ons land.

6 juni 1944: D-day. De geallieerden landen in Normandië. Begin van de herovering van Frankrijk, België en Nederland op de Duitse bezetters: op mars naar Berlijn.

6/7 oktober 1944: Hengelo door Amerikaanse bommenwerpers - als wegbereiders voor onze in aantocht zijnde bevrijders - gebombardeerd. Om het transport van de Duitsers naar het front bij Arnhem te stagneren en de aanvoer van V-wapens naar lanceerbases in Twente te belemmeren.

1945: het reeds tot in Duitsland doorgestoten tweede Engelse leger en het eerste Canadese, beiden deel uitmakend van het onder commando van Monty staande Achtste Leger, overschrijden op 30 maart de Duits-Nederlandse grens in de Achterhoek. 'This is Holland. Remember! The Dutch are our Allies' stond daar op borden langs de weg te lezen want tegenover een vriend gedraag je je anders dan tegenover een vijand, ook al is die al verslagen.

3 april 1945: Hengelo bevrijd.

Streep en vlek

Na vijftig jaar herdenk je de slachtoffers en gaan je herinneringen terug naar een periode die een streep door je leven getrokken heeft. Aan de ene kant 'voor de oorlog' en aan de andere kant 'dat er na'. De streep is dus eigenlijk niet alleen een streep maar ook een dikke, zwarte vlek voor de generatie die het aan den lijve ondervonden heeft: de oorlog. Belevens, gevoelens vooral. Minder: wapenfeiten. De kern van collectief herdenken is medeleven uiten en postuum eer bewijzen. Maar ook om historische betekenis kun je niet heen.

Vragen, als 'hoe kon het gebeuren?', 'waar was het goed voor?', 'waarom bombardeerden bevriende naties jullie', en 'hoe voorkom je herhaling?' blijven om antwoord vragen. Niet zozeer om wat geweest is, dan wel als om wat ons nageslacht te wachten staat. Generaties verder zal men - vooral historici willen weten wat in onze tijd gebeurd is - en even afstandelijk als wij over de tachtigjarige oorlog op school geleerd hebben zullen zij van de tweede wereldoorlog kennis nemen. dat verhaal 'voor later' Hengelo inhoud te geven boor ik hier nog twee bronnen aan. Die van de onderdrukten en die van de bevrijders, in dit geval resp. de gemeente Hengelo en die van de Britse regimenten Dorset en Hampshire.

Laat ik beginnen met wat uit het gemeente-archief over de bevrijding van Hengelo opgediept is.

Het is bepaald geen officieel stuk waar ik uit put, maar, naar mij voorkomt, een uit een persoonlijke behoefte gemaakt verhaal, een semi-officieel stuk dat door een ambtenaar opgemaakt is met het oogmerk om in grote lijn, op een tijdstip waarop alles nog redelijk vers in het

Invasie van Britse militairen in de Haverweg.

geheugen lag, voor later vast te leggen wat tijdens de oorlog in Hengelo gebeurd is.

Climax in de beschrijving, waarin uiteraard de puntjes niet op de i gezet konden worden omdat in steeds mondeling doorgegeven informatie altijd onjuistheden sluipen. is uiteraard het vermelde over de bevrijding. Alleen op wat daarover in 'Verslag bezettingsjaren' geschreven is ga ik nu in. In september 1944 werd de B.S. (Binnenlandse Strijdkrachten) in Hengelo - 200 personen in vier geformeerde secties opgericht. Bewapening geschiedde uit een voorraad afkomstig van droppings die o.a. in Eibergen, Vriezenveen en Tilligte hadden plaats gevonden. Op de zaterdag voor Pasen 1945 waren koeriersters met het bericht 'Morgen is het woensdag' naar de aangeslotenen op pad. Dat betekende: laatste fase voor alarm. De manschappen werden daarop in afwachting van verdere ontwikkelingen in de buurt van de vier over de stad verdeelde hoofdkwartieren ondergebracht. De 'standby'-situatie duurde tot eerste Paasdag.

Toen werd het signaal 'laatste waarschuwing' gegeven. Daarbij kregen de verzetslieden overalls en wapens uit de verschillende opslagplaatsen die al eerder aangelegd waren.

Op zaterdag 31 maart 1945 om ca. 11 uur klonk driemaal achtereen in Hengelo het signaal luchalarm. Voor de Duitsers betekende dat groot alarm en wegwezen. Zij en ook N.S.B.-ers maakten zich zo snel mogelijk uit de voeten. Daarbij werden vervoermiddelen van de burgerij gevorderd: geen fiets was meer veilig. Boeren met paarden en wagens werden gerequireerd om de restanten van het Duitse leger die nog in Hengelo waren richting Coevorden te vervoeren. Wie kon onttrok zich daaraan want om met een militaire colonne op weg te zijn was een hachelijk avontuur.

Gevechtspauze.

Dagelijks waren er geallieerde jagers en jachtbommenwerpers in de lucht om op alles wat militair oogde en zich voortbewoog te schieten en bommen te gooien. De uittocht ging door tot en met zondag 1 april. Op die eerste Paasdag waren na 9 uur alle kerkdiensten afgelast. Er waren telefoontjes uit Beckum binnengekomen en de inhoud daarvan verspreidde zich als een lopend vuurtje: 'De Canadezen waren daar al!' Maar de hoop dat de bevrijders die zelfde dag ook in Hengelo zouden komen bleek een illusie te zijn.

Bruggen de lucht in

Om een uur ging de brug over het Twentekanaal bij de Waarbeek de lucht in. Een uur later volgde de Boekelosebrug en de Oelerbrug werd om half vijf opgeblazen. De inmiddels in staat van paraatheid verkerende B.S.-ers hebben het niet kunnen voorkomen. B.S.-er Karel Gerard sneuvelde in de omgeving van de Oelerbrug waar hij toen met zijn sectie opereerde. Omstreeks vijf uur trok de sectie Berenschot van de B.S. naar de elektrische centrale aan de Weideweg om te proberen te voorkomen dat de Duitsers die ook zouden vernietigen.

Een van de daar aanwezige Duitsers rook echter onraad en ging er vandoor om hulp te halen. Er kwamen Duitse militairen en B.S.-er Adolf Nijhof, die zich niet tijdig uit de voeten had kunnen maken, werd door hen doodgeschoten.

Twee B.S.-ers sneuvelde in de strijd: Theo van Loon en Frank Santman. Die zelfde dag had een derde sectie van de B.S. bij de bezetting van het politiebureau de niet betrouwbare staf in de cellen van het gebouw opgesloten en het bevel overgenomen. Op 2 april had bijna alles wat Duits en 'fout' was Hengelo verlaten. Er kwam 's morgens geen water meer uit de kraan omdat de

watertoren door een granaat uitgeschakeld was, maar het regende flink! 's Middags klaarde het op. En dus verschenen er weer jagers in de lucht op jacht naar Duitse prooi. In de verte klonken, net als de vorige dag, kanongebulder, mitrailleurvuur, explosies, maar de Canadezen kwamen het kanaal niet over. Via Enschede waren ze richting Oldenzaal vertrokken. In Hengelo was het onduidelijk hoe de vlag er bij hing en de volgende morgen, dinsdag 3 april, was daar nog geen verandering in gekomen. Maar het front kwam hoorbaar dichterbij. Het geluid nam toe. Huizen bij de sluis en aan de Balktsweg werden kapot geschoten en ook een boerderij aan de Enschedesehavenweg en een villa aan de Enschedesestraat. Aan de Oldenzaalsestraat moest café Pentrop het ontgelden. En toen, vroeg in de middag, stonden ze er ineens: onze bevrijders! Battledress uniformen en baretten. Weg feldgrau, pompeuze petten en met ijzer beslagen laarzen. De verkenner stelden zich op strategische punten in carriers op als wegwijzers voor een in aantocht zijnde lange colonne van jeeps, gevechtswagens, vrachtwagens en majestueuze Sherman tanks. Het waren de mannen van de Britse regimenten Dorset en Hampshire die Hengelo veroverd hadden en zich in de stad vertoonden. Ook veroverden zij de harten van de Hengeloërs. Onderduikers kwamen boven water, vlaggen gingen uit en velen voegden zich bij de steeds groter wordende mensenkluwen die zich concentreerde bij het gemeentehuis langs de doorgaande route van Enschede richting Borne.

De bevrijdingsroes nam van de inwoners bezit: 3 april 1945: Hengelo bevrijd!

Britse berichten

Over naar 'Britse zijde' nu, van welke kant dank zij het bestaan van archieven in Dorchester en Winchester, resp. van de regimenten Dorset en Hampshire, nu nog uit de eerste hand te vertellen valt hoe de betreffende militairen Hengelo bevrijd hebben. Zakelijk staat het opgetekend in 'The War History of the Dorset Regiment' door G.J.B. Watkins over het vierde en door de majoors

G.R.Hartwell MC, G.R. Pack en M.A.Edwards over het vijfde bataljon, van D-day (decision day) tot V-day (victory day). Ook het geschiedenisboek van het zevende bataljon Royal Hampshire Regiment bevat nog informatie. Deze drie bataljons - 4 en 5 Dorset en 7 Hamp - hebben n.l. gezamenlijk Hengelo bevrijd. Zij maakten deel uit van Montgomery's 21 ste Britse legergroep, bestaande uit het onder commando van luitenant-generaal Dempsey staande tweede Britse leger en het eerste Canadese van luitenant-generaal Crerar. Deze troepen waren al tot in Duitsland doorgestoten voor zij een westelijk omtrekkende beweging door de Achterhoek en Twente naar het noorden maakten, waarbij Duitse troepen in Nederland geïsoleerd werden.

7 HAMPS en 415 DORSET

7 Hamps, onder aanvoering van Lt. col. D.E.B. Talbot MC, had een hoofdrol in de aanval. Gelijktijdig met 5 Dorset, geleid door Lt.col A.E.C. Bredin, trok het op 3 april in Enschede op naar Hengelo. 7 Hamps was op 1 april op weg geweest naar het Twentekanaal om bij Delden een bruggehoofd te vestigen toen het plan van de brigade veranderd werd: het kanaal zou in Enschede overgestoken worden. Vervolgens zou men van daar Hengelo bevrijden. Daarbij zouden de zich aan die kant bij het kanaal bevindende Duitsers uitgeschakeld moeten worden. In de nacht van 2 april begaf 7 Hamp zich in stromende regen over smalle boswegen door Driene. Carriers flankerden de infanteristen daarbij. Toen de soldaten in Hengelo uit het bos kwamen bij de hoofdtoegangsweg (Enschedesestraat-vB) stootten zij op vijandelijke posten. Daarop werd C-compagnie, ondersteund door tanks en een sectie vlammenwerpers ingezet. Na uitschakeling van de vijand gingen de compagnieën B en C voorwaarts tot in de stad waar verder geen weerstand ondervonden werd. De meeste hinder hadden de Hampshires van de enthousiaste inwoners die zich om de bevrijders verdrongen. Tot 9 april bleef 7 Hamps in Hengelo, voor het verder naar Duitsland zou gaan.

Tot zover de Hamps-berichtgeving. Uit het 4 Dorset verslag het volgende: Op 1 april, om 13.30 uur, verliet 4 Dorset Anholt (Dld.) op weg naar de Achterhoek. Om vier uur werd Varsseveld bereikt, om 00.15 uur (2 april) Geesteren en 's morgens om 7 uur Borculo. Het eerste te verwachten serieuze obstakel was toen het Twentekanaal omdat de bruggen er over opgeblazen waren en de voorhoede er al hevige tegenstand ondervonden had. Een gemotoriseerd bataljon bleef er achter en de Guards Armoured Division zwenkte uit naar het oosten en veroverde het uiterste oosten van Enschede. 's Middags stak 4 Dorset het kanaal over. Om 15 uur bereikten ze een punt drie mijl ten noorden van Goor, waar zij opdracht kregen Borne - 9 mijl van deze positie verwijderd - te veroveren. In de kleine uurtjes van 3 april begaf het bataljon zich naar een verzamelpaats in Enschede. Daar werd eerst ontbeten en om 16.15 uur, D-compagnie voorop, ging 4 Dorset op weg naar

Capt. Hallowes met Schotse rok en ordonnansen bij het gemeentehuis.

Hengelo dat 7 Hamps en 5 Dorset inmiddels al bevrijd hadden. In colonne passeerde 5 Dorset de stad om over de Bornsestraat door te gaan. Om 18.30 uur had D-compagnie het zuidelijk deel van Borne al in handen, waarna C-compagnie de rest van de plaats veroverde. Vijf dagen bleven de Dorsets in Borne voor ze verder trokken.

Militair geheim als buit

Het 6 Dorset-verhaal vermeldt dat dit bataljon op resp. 1 en 2 april Varsseveld en Ruurlo bezet had, omdat men beducht was op tegenaanvallen langs de route waarover de tanks oprukten; de Duitsers zouden uit Zutphen wel eens tot een aanval over kunnen gaan. Toen die vrees echter ongegrond bleek te zijn, trok het leger weer verder, tot het Twentekanaal. Opgeblazen bruggen en hevige tegenstand aan de andere zijde van het kanaal ten zuiden van Hengelo maakten het onmogelijk over te steken. Een gemotoriseerd bataljon bleef in de omgeving terwijl de tanks van de Guards Armoured Division naar het oosten ombogen om Enschede te veroveren. Daarna kwam de brigade weer in actie. 5 Dorset moest Hengelo veroveren en daarbij de vijandelijke posten langs het kanaal van achteren aanvallen. Het bataljon ging richting Hengelo over de hoofdweg, parallel aan de route die het omtrekkende 7 Hamps reeds door Driene naar Hengelo gemaakt had. C-compagnie van 5 Dorset (Major R.W.Hewson) ging voorop en kwam bij het naderen van de stad stevig in gevecht. Corpl. Rudd en L/Corpl. Holt van de pioniers kregen later Military Medals voor hun optreden: terwijl zij onder vuur lagen

had Rudd een mitrailleursoestel tot zwijgen gebracht en Holt op de weg mijnen geruimd. D-compagnie (Majoor G.R.Hartwel) kweet zich van de taak om een belangrijke fabriek (Hazemeyer-vB) te bezetten. A-compagnie (Majoor H.C.Allen) begaf zich naar het kanaal om de Duitse verdediging, die mortiergranaten lanceerde, uit te schakelen. Na een korte schotenwisseling werden de Duitsers gevangen genomen. B-compagnie tenslotte, (majoor K.W.G.Roe), stootte door naar de brug om daar de rest van de vijandelijke troepen (meer dan honderd man) gevangen te nemen en af te laten voeren. En dan eindigt de rapportage van 5 Dorset met de vermelding dat de ontvangst door de bevolking geweldig was, vergelijkbaar met die in Nijmegen indertijd. Bij Hazemeyer hebben de Britten het laatste en enige bestaande model van een A.A. predictor - waarmee op de grond gemeten kan worden hoe hoog een vliegtuig vliegt - die op de geheime lijst van de Duitsers stond buitgemaakt en ook correspondentie van jaren met de Kriegsmarine. 5 Dorset bleef een week in Hengelo voor het weer verder trok, op naar de eindoverwinning.

Vredessignaal na luchtalarm

Herdenking en viering van de bevrijding. Het is sedert 1945 een jaarlijks terugkerend iets en in een jubileumjaar als 1995 krijgt het een speciaal tintje. Daarbij doet zich ook de vraag voor of 'we' daarmee door blijven gaan. Wij, degenen die er bij waren en ook 'zij van na de oorlog' die een stapje na ons komen en er dus alleen maar over kunnen meepraten uit overlevering. Het is geen nieuwe gedachte. Bij de opening van een bevrijdingsexpositie in 1970 wierp de heer J.H. Lammertink als voorman uit het voormalige verzet de vraag ook al op. En die is nog steeds actueel want 25 jaar nadien zijn we nog steeds met voldoende 'overgeblevenen' om collectief te kunnen blijven herdenken. Dat zullen we dan ook wel tot aan het einde van ons leven blijven doen, zo niet collectief, dan in elk geval privé.

Bevrijders op het Burgemeester Jansenplein.

In genoemde toespraak noemt de heer Lammertink ook namen van slachtoffers en strijders tegen de onderdrukking. Er zijn namen die hij niet noemt, misschien zelfs niet eens kent omdat er ook Hengeloërs geweest zijn die individueel hun steentje bijgedragen hebben maar dat, om welke redenen dan toch, nooit hebben willen laten blijken. Ik ken er een paar en ik zal hun namen niet noemen. Ik denk wel aan hen als het dan weer 3 april is. En ik wil er eigenlijk mee zeggen dat herdenken iets persoonlijks is wat ook buiten een cirkel van verbondenheid gedaan kan worden. Er komt een tijd waarin het gedenken van onze bevrijding alleen nog door onze nakomelingen kan geschieden. Ik denk dat het belangrijk is dat de generatie na ons, omdat wij die fakkel doorgegeven hebben, er van doordrongen is dat je er overal alles aan zult moeten doen om oorlog te voorkomen. 'Hebben wij er de laatste vijftig jaar alles aan gedaan om dat te bewerkstelligen?' kun je je nu afvragen.

Als wij de les die wij van de oorlog geleerd hebben aan onze kinderen doorgegeven hebben kan hun dat misschien leed besparen. Herdenkingen kunnen op de duur meer dan alleen een eerbetoon aan de omgekomenen worden, n.l. ook een herinnering aan onze les. Bewustwording van wat verkeerd gegaan is en van wat goedgeemaakt moet worden. Een waarschuwing. Elk monument, ook dat wat er nu ter nagedachtenis van de slachtoffers van de oktober-bombardementen 1944 gekomen is, kun je zien als een plek van eerbetoon en blijvende bezinning, bovendien als een zicht- en tastbaar vredessignaal na luchtalarm.

Goodman, een goede man....

Goodman was de toepasselijke naam van Reg Goodman, een van de goede mannen die ons van de boze verlost, nu 50 jaar geleden.

Het gebeurde op die natte, druilerige dinsdag na Pasen: 3 april 1945. Dat is een datum geworden om nooit te vergeten. Velen van de tieners van toen, onderhand 60+ en ook nog ouderen van 70, 80, een enkeling van 90, kunnen er nog over meepraten. Alleen zij hebben het in het volle besef meegemaakt. Zij hebben gezien hoe de jeeps en trucks en carriers en tanks de hoofdwegen vulden en hoeveel Britse soldaten er in die dagen na 3 april in de straten van wat er nog van de door bommen geteisterde stad over was gebleven, flaneerden en hoe wij allemaal contacten met hen legden. We zagen en kregen wittebrood en chocolade. Overal hing een geur van Virginia-sigaretten. Iedereen was opgelucht en blij. Uitbundig werd er op het Willemsplein gedanst bij muziek van Radio Nachtegaal. Uit een buiten aan de gevel bevestigde luidspreker klonk dansmuziek. Bevrijdden en bevrijders bleezen daar samen stoom af. Reg Goodman was de eerste op wie ik mijn school-Engels uitprobeerde. Samen met Harmien, een buurmeisje, heb ik die derde april de stad doorkruist, er ons aan vergapend hoe lang die militaire colonne was. In zo'n stilstaande colonne aan de Bornsestraat bij de Heemaf troffen we Reg. Of hij Harmien mocht kussen, vroeg hij mij. Ik vond het best. Ik had er trouwens niets over te zeggen. Harmien vond het goed en toen heeft Reg haar, staande naast de jeep, een kusje gegeven. Hij had die "zoen van de juffrouw" dik verdiend, leek me.

Hij had ons immers bevrijd. Het is een persoonlijke, op zich niets te betekenen hebbende beleving van die dag die me altijd bijgebleven is. En zo zullen velen die de bevrijding meegemaakt hebben zich voorvallen herinneren die alleen maar op zo'n dag als 3 april 1945 in Hengelo voorvielen.

Met Reg, Charley, Bill en John en al die andere Dorsetters zijn we meegelopen tot halverwege Borne. De lange stoet voertuigen verplaatste zich stapvoets en met horten en stoten, dus dat ging gemakkelijk. Ter hoogte van de Troelstrastraat, links van de weg, achter de centrale, werd nog geschoten, maar wij voelden ons veilig zo dicht bij onze bevrijders. De volgende dag ben ik met Harmien naar Borne gelopen. Dat was de laatste keer dat we Reg zagen. Hij heeft nog eens een briefje uit Hannover gestuurd en toen ik hem kort na de oorlog in Engeland probeerde te bereiken, schreef zijn moeder me dat alles goed met hem was, maar dat hij naar Londen vertrokken was, waar hij in een garage werkte. Dat was het laatste dat ik gehoord heb van Reg Goodman, een van de goede mannen van het Dorset-regiment dat samen met de Hampshires Hengelo bevrijdde. Onderhand is het al weer voor de vijftigste keer na 1945 3 april geworden. Tot het einde van hun dagen zullen velen zich de uitbundigheid van die dag in 1945 blijven herinneren, maar ook het leed en verdriet dat de oorlog ons gebracht heeft.

De prijs die we voor de vrijheid hebben moeten betalen bleek tegen het einde, nl. op 6 en 7 oktober 1944, toch nog aanzienlijk hoger te zijn dan wij gehoopt hadden. Op die verschrikkelijke bombardementen, die de inleiding tot de bevrijding vormden, waren wij niet voorbereid. Zo'n groot verlies aan mensenlevens.... Een verwoeste stad....

Nu leven bij velen die gebeurtenissen van toen nog voort, soms tot in de kleinste bijzonderheden. Als er weer vijftig jaar voorbij zijn is het allemaal alleen nog maar geschiedenis. Alleen wat opgeschreven is, ook al is het op zich onbelangrijk, blijft voor lang na ons behouden. Zoals deze herinnering aan Goodman, een goede man, waarvan er op 3 april 1945 heel veel, vaak met andere namen, in Hengelo gesignaleerd zijn. Goodman, een goede man....

De prijs was hoog, een door bombardementen verwoeste stad.

Noodsanatorium T.B.C. patiënten

Hongerwinter januari 1945

Op het eind van de oorlog werd in de Hasselerschool een noodsanatorium ingericht. Wijlen J.J. De Monchy, directeur van de K.N.K.S. en nauw betrokken bij de organisatie, beschreef in 1970 hoe dit sanatorium tot stand gekomen is.

Hoewel over het algemeen opgewekt en opgelucht en dikwijls vol geintjes (vooral de snelle Amsterdamsche en Rotterdamsche gevatheid was bewonderenswaardig!), bevonden de meeste passanten na hun terugkeer uit Duitsland zich in een zeer deplorabele toestand. Hongerig, met dikwijls verschrikkelijk kapot gelopen voeten, veel maagklachten, en ook ernstige zieken hadden de moeilijke tocht te voet naar het vaderland afgelegd. Ze werden hier liefderijk opgevangen in het Passantenhuis door een kleine groep toegewijde helpers. Dr. Bruin, gemeente-arts en Dr. Ruitinga, plaatsvervanger van de ondergedoken Dr. Hartstra, behandelden hen en indien eenigszins mogelijk werden zij op de trein gezet naar hun woonplaatsen. Er waren echter ook onder hen een groep min of meer ernstige tuberculose-patiënten, en om die nu zomaar door te sturen naar het hongerige Westen? Met spoed moest dus een

Hasselerschool

isolatie-centrum, een noodsanatorium uit de grond gestampt worden.

Dr. Ruitinga, Dr. Bruin en de Heer J.J. de Monchy, directeur van de gebombardeerde fabriek KNKS en dus met veel vrije tijd, later enthousiast bijgestaan door Zuster van Royen, staken de koppen bij elkaar, meestal boven het nooddacheltje van de familie de Monchy, daar de doktoren toch wel na achten over straat mochten. Verwonderlijk snel namen de plannen vaste vorm aan. Op woensdagmiddag 10 Januari '45 op de fiets er op uit naar een zoojuist door de Duitschers verlaten dorpschooltje in de buurtschap Hasselo bij Deurningen. Zonder veel vragen werd er maar direct een bij voorbaat meegenomen bord van de Gemeentelijke Geneeskundige Dienst neergezet. Het gebouw zag er toen letterlijk en figuurlijk uit als een paardestal met rotzooi van stroo en stront op de vloeren! Er werd direct contact opgenomen met meester Veldhuis, schoolhoofd, en met Pastoor Galema, voorzitter van het schoolbestuur, die terstond hun medewerking verleenden. De Duitse Ortskommandant, doodsbang, voor besmettelijke ziekten zoals TBC, gaf ook direct zijn toestemming tot het inrichten van een noodsanatorium, gelegen op dit mooie vrije terrein van de Hasseler Es, idyllisch onder hoge linde bomen. Nu maar direct aan de slag. Zuster Van Royen, aanstaand directrice en twee verpleegsters, Zuster Annink en Zuster van Unen, alsmede Broeder Bernds van het Roode Kruis namen de leiding. Er werd grondig schoongemaakt, schotten werden geplaatst om tenminste een slaapgedeelte voor de verplegende dames af te schermen. Direct benodigde inventaris zoals bedden, linnengoed, dekens, nachtkastjes, po's, thermometers, potten en pannen, bestek enz. enz. werden bij elkaar getelefoneerd, en meestal uit "zwarte" voorraden. Het was hartverwarmend zoals de fabrieken in deze schrale tijd dadelijk alles wat maar gevraagd werd onmiddellijk ter beschikking stelden, en dan nog van de best mogelijke kwaliteit!

Op Maandag 22 Januari '45 werd reeds ten kantore van Notaris Trip de definitieve stichtingsacte gepasseerd, waarbij als bestuur benoemd werden: J.J. de Monchy als voorzitter, G.J. Steggink (wethouder) vice-voorzitter, W.A. Van der Scheer secretaris, Mr.G.A.A.C. Barnasconi penningmeester en A.M. Dijkers lid, benevens als Raad van Toezicht de Heeren Dr.A.D. Bruin voorzitter, Wethouder H. Voogdgeert, B.A. Bruggink, B.J. ten Boom en Mej. G.G. de Veer. Dr. P. Ruitinga stelde zich direct beschikbaar om als geneesheer-directeur op te treden, de T.B.C. Vereniging zegde toe voor verpleegkosten per dag f.2,75 voor de buitenstaanders en f.3,50 voor de Hengelosche patiënten voor haar rekening te zullen nemen. Aan giften en bijdragen werd door fabrieken en particulieren in ongelooflijk korten tijd spontaan een bedrag van ruim f.31.000,- bijeen gebracht ter dekking van de exploitatie der verpleegkosten enz., waarvan de voorloopige kostprijs per verpleegdag werd begroot op f.4,75 per man. Op Vrijdag 16 Februari '45 konden de eerste zeven T.B.-patiënten worden opgenomen, terwijl eind Maart het gebouw reeds geheel volbezet was met vijf-en-twintig patiënten!! Na de bevrijding kregen we nog uitbreidingsmogelijkheid met een Zweedsche

barak, een volledige unit voor 16 patiënten, ons ter beschikking gesteld door het Departement van Sociale Zaken. Er werd hard gewerkt en iedereen hielp van harte mee, vooral de boerenbevolking uit de omgeving in Hasselo, die zich anders praktisch niet leende voor de zwarte markt, doch nu kwam aandragen met hun rogge, melk, boter, eieren, spek enz. enz., liefst gratis of tegen speciale lage prijzen, en dit alles op de meest spontane wijze. Deze plezierige samenwerking werd dan ook graag door de voorzitter tot uiting gebracht op een gezellige "naober-aomd" in het Noodsanatorium. Wat dat betreft alle hulde aan de Twentse boer.

Dr. Ruitinga vertrok eind April naar Indië (Hengelo en omgeving werd op 3 April '45 door de Engelschen bevrijd), en werd als geneesheer-directeur opgevolgd door Dr. Kütthe. De Roode Kruis mannen verzorgden het in- en uitgaand transport der patiënten. Bestuur, verplegend personeel en Roode Kruis, allen werkten vlot en prettig samen in teamverband met het goede doel voor oogen. In de loop van de zomer '45 kwamen echter de meester en de voorzitter van het schoolbestuur vragen wanneer de school weer voor hun kinderen ter beschikking zou kunnen worden gesteld. Dit was nog niet zo'n eenvoudige zaak, daar, zoals voorzitter de Monchy duidelijk naar voren bracht, onder de gegeven moeilijke omstandigheden de volksgezondheid voorloopig nog prevaleerde boven het onderwijs. Hoe dan ook, er werd inmiddels toch uitgezien naar een andere behuizing van ons noodsanatorium. Tenslotte kwamen we, nu via de Engelsche Town-Major in Enschede, terecht in Boekelo in de groote villa Teesink van de familie van Heek, alwaar op 15 October '45 de eerste twintig patiënten naar toe werden getransporteerd. In de komende paar jaar groeide het aantal patiënten zelfs aan tot zestig, welke aldaar konden worden opgenomen mede dankzij de Zweedsche barak. De medische behandeling geschiedde aanvankelijk door Dr. de Jong uit Boekelo en de latere jaren door Dr. Fraser uit Hengelo, alles onder supervisie van Mej. Dr. van der Veen longarts uit Enschede. Het geleidelijk terugloopen der tuberculose maakte (gelukkig) het noodsanatorium op den duur

overbodig, zoodat het geheel tenslotte in de loop van December 1950 werd opgeheven. Het toen nog overblijvende geringe aantal patiënten werd overgeplaatst naar het Sanatorium te Hellendoorn en elders. Een mooie en dankbare periode werd hiermede afgesloten!!

J.J. de Monchy, 30 oktober 1970

De joodse gemeenschap van Hengelo

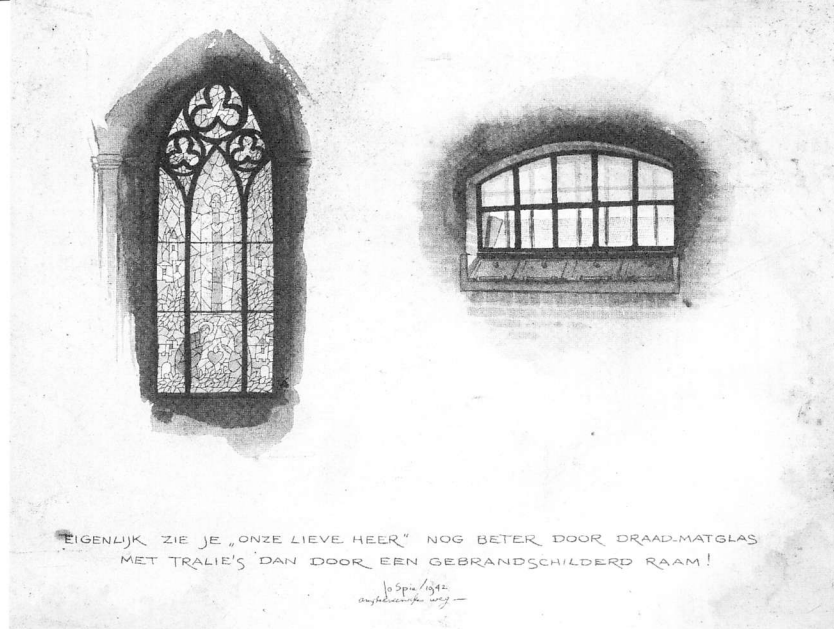
Een kille in de Mediene

F.C. Walhof

De geschiedenis van de joodse gemeenschap van Hengelo is in de nevelen van de tijd gehuld. De eerste keer dat er een joodse naam opduikt, is in 1720. Benjamin Wolf kocht toen een huis aan de Telgen. De benaming "Jodenhuysjen" in 1736, duidt misschien op een voorloper van de synagoge die in 1755 wordt genoemd (zie O.H. 1988.6). Het Geslachtsregister van de Israëlitische Gemeente begint in het jaar 1738. Nathan Pool (1742), zoon van de eerste Hengelose medicus Marcus Pool (Amsterdam 1695-Hengelo 1782), is één van de eersten die genoemd worden. In 1744 wordt melding gemaakt van een joodse godsdienstonderwijzer. Dat de joden een onderdeel van de kleine dorpsgemeenschap zijn, blijkt o.a. daaruit, dat de armlastigen van de joodse gemeenschap geldelijk door de overheid worden gesteund. In het pachtboek van het gasthuis van Hengelo worden enkele joodse namen genoemd. David Moses overlijdt in november 1779 en zijn weduwe wordt door het gasthuis ondersteund. Twee jaar later krijgt de vrouw van Isaac Moses Hertog financiële ondersteuning. Bij de volkstelling van 1795 blijken er 38 Joden in Hengelo te wonen. Het beroep van slager komt het meest voor. Veertien jaar later is hun aantal gegroeid tot 46 (zie O.H. 1989.5). De families Cohen, Menko, Pool, Levy en (ter) Beek woonden aan de latere Vismarkt, Beekstraat en de Pastoriestraat. In het begin van de negentiende eeuw krijgen de joden van baron Mulert een stukje grond aan de Dennenbosweg om hun doden te begraven. Voor die tijd werden de doden bij de Lemerij in Buren begraven (deze kleine begraafplaats werd rond 1960 geruimd en de stoffelijke resten en de grafstenen werden naar de joodse begraafplaats van Borne overgebracht). In 1837 krijgt de joodse gemeente een houten synagoge, die door opperrabbin Hertzfeld werd ingewijd. De toenmalige burgemeester Sloet tot Olthuis betaalde ook aan de synagoge mee. Voordien kerkten ze in een pand op de hoek van de Willemstraat en de Langestraat. De gemeente groeide en de synagoge werd te klein. Ook omdat het gebouwtje bouwvallig werd, wilde men graag een nieuw gebouw bouwen. Op 6 november 1883

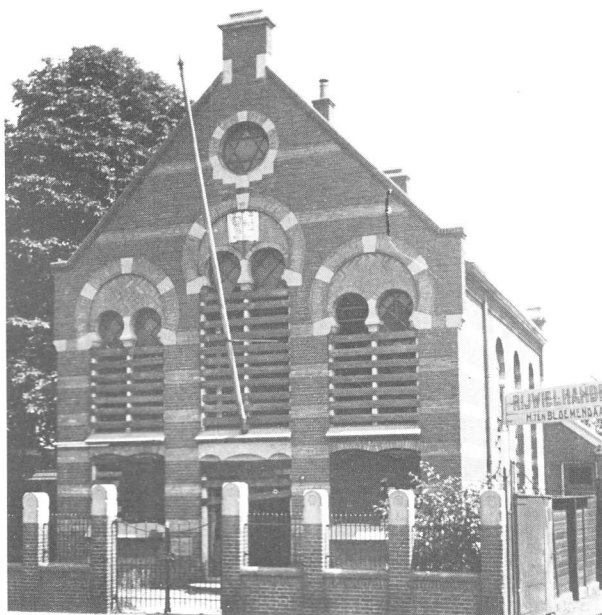
Terrein KNKS. V.l.n.r.: mevr. Van der Dussen, A. de Monchy, D.W. de Monchy, Prinses Julianan en J.J. de Monchy.

wordt de synagoge aan de vroegere Marktstraat door opperrabbijn Tal uit Arnhem, ingewijd. Een school voor godsdienstonderwijs en een badgelegenheid waren toen eveneens aanwezig. Het kerkbestuur bestond uit zeven leden. Voor de gemeenteleden waren er enkele verenigingen actief. Het vrouwengenootschap Benot Jehoda, het begrafenisgenootschap Gemieloet Chasadeim, het genootschap Davar Tov en een armbestuur. In 1933 wordt het 50-jarig jubileum gevierd. Dit valt samen met het 25-jarig ambtsjubileum van H.B. Leefsma. In dat jaar telde zijn gemeente 73 gezinnen met 240 zielen. De meeste joden waren handelaar, winkelier en venter. Enkele niet traditionele-joden werkzaam in de industrie of ambtenaar. In 1912 stichtten S.Ph. de Jong en de gebroeders Van Dam de eerste Nederlandse Kantfabriek. In de dertiger jaren kwamen in Duitsland de nationaal socialisten aan de macht. Dat deze mensen niets goeds in hun zin hadden bleek al snel. Verschillende anti-joodse wetten werden uitgevaardigd en de Kristallnacht van 1938, waarin de synagoges in Duitsland werden verwoest, kondigde het dreigende

De synagoge aan de Burgemeester Jansenstraat vlak na de oorlog.

gevaar al aan. Zo'n 60 joden vluchtten toen uit Duitsland naar Hengelo. In de jaren kort voor de oorlog emigreerden ook vanuit Hengelo al enkele mensen. In het gemeentearchief zijn o.a. de namen van Siegmund Posner, die met vrouw en vier kinderen naar Taos (USA) vertrok, en Ernst D. Warschawtschik, die naar Palestina vertrok, genoemd. Toen kwam de oorlog. Langzamerhand kregen de Joden steeds meer beperkingen opgelegd. In 1941 telde Hengelo 320 joodse inwoners. In datzelfde jaar op 18 augustus werd de synagoge door N.S.B.'ers en enkele Duitsers vernield. De voorwerpen uit de synagoge waren voordien bij een niet-joodse aannemer verstopt en bleven zo gespaard. Op 14 september 1941 werden tijdens een landelijke razzia 10 joodse jongens opgepakt en naar Mauthausen gedeporteerd en daar vermoord. In 1942 kwamen de eerste oproepen voor Joden, dat ze zich moesten melden. Alle Hengelose Joden moesten vertrekken. Hun leeftijd was niet van belang. De 84-jarige Kaatje Goedhart moest net als het 2-jarige zoontje van Henri Meijers weg. In het gemeentearchief blijkt uit de lijst van vertrokken personen van het jaar 1942 dat het er 220 waren. Hun verhuiskaarten (!) kwamen op 27-1-1943 weer uit Westerbork (28) en Polen (61) naar Hengelo terug. Bij 131 mensen stond de afkorting V.O.W., vertrokken onbekend waarheen. Op 18-5-1943 werden 51 mensen gedwongen om te vertrekken en op 5 oktober vertrokken nog eens 10 Hengeloërs. Eind december keerde een niet-joodse Hengeloër terug uit de buurt van Auschwitz. Hij moest daar als arbeider werken en ontdekte zo het lot dat de joden en anderen die naar Polen moesten zou treffen. Alhoewel hij dit bij de Joodse Raad in Amsterdam meldde, kwam er van die kant verder geen reactie. Iedereen moest vertrekken. Enkele Joden hebben de oorlog overleefd, omdat ze konden onderduiken. Uit de kampen in Duitsland en Polen kwamen slechts enkele tientallen mensen terug. Zo kwamen op 11 juni 1945 45 personen terug uit de hel in het oosten. Voor altijd getekend door de verschrikkingen die ze hadden moeten doorstaan. Ze moesten toezien hoe hun echtgenoten, kinderen, ouders, familieleden en vrienden op brute wijze werden afgeslacht. De afdeling bevolking schreef tussen 1947 en 1952 zo'n 160 overlijdensmeldingen van Hengelose Joden in de boeken in. Mensen, die uitsluitend op grond van hun afkomst en geloof, van hun burens werden gescheiden en uiteindelijk gedeporteerd. De mensen die uit deze hel op aarde terugkeerden, moesten zien verder te leven. In Hengelo werd de oude synagoge op 18 november 1951 weer in gebruik genomen. In 1960 werd deze afgebroken. Zes jaar later werd met de plaatsing van de Heilige Ark (uit de voormalige synagoge van Oldenzaal) de nieuwe synagoge aan de Dorpsmatenstraat in gebruik genomen.

Bronvermelding:

Cahen (red.), De Mediene (t.g.v. tentoonstelling in het Joods Historisch Museum J.H.M.), Amsterdam 1984.
Michman, Beem en Michman i.s.m. het J.H.M., Pinkas: geschiedenis van de joodse gemeenschap in Nederland. 1985.
Nieuwe Hengelose Courant, verschillende artikelen n.a.v. jubilea van de joodse gemeenschap van Hengelo. Hengelo november 1908, 1923 en 1933. Stoutenbeek en Vigeveno. Joods Nederland, Amsterdam 1989.
Weustink, Bijdrage tot de geschiedenis der joden van Twente en het aangrenzende Duitsland. Oldenzaal 1985.

Historie Brandweer Hengelo

De komende maanden zult u in onze periodiek regelmatig artikelen aantreffen die de geschiedenis van de Hengelose Brandweer behandelen. De artikelen worden verzorgd door de Stichting "Historie Brandweer Hengelo". Deze stichting zal voor velen van u nog een onbekend begrip zijn. Daarom willen wij hen graag aan u voorstellen. De doelstelling van de organisatie is het in kaart brengen en op schrift stellen van de brandweershistorie van Hengelo en zijn omgeving, alsmede het oprichten en in stand houden van een regionaal brandweermuseum. Bij het gebrek aan een geschikte lokatie moeten zij zich voorlopig beperken tot het houden van exposities bij diverse evenementen. De Stichting wordt ondersteund door een donateursclub, waarin zowel brandweermensen als particulieren vertegenwoordigd zijn.

In het kader van de 50-jarige herdenking van de bevrijding geeft de Stichting een boekwerk uit met als titel: "De brandweer in Hengelo tijdens de oorlogsjaren 1940-1945".

Hierin staat de brandweer in Hengelo centraal. Niet alleen worden de brandweerkorpsen van de gemeente en de bedrijven op de voet gevolgd, ook andere belangrijke aspecten voor de Hengelose bevolking krijgen volop hun aandacht. Het boekwerk geeft een beeld van de gevaren, spanningen en het verdriet dat de bevolking heeft moeten verwerken. Ook is men getuige van de saamhorigheid en de energie die wordt opgebracht om het leed van de medeburgers te verzachten. Dit alles wordt ondersteund door vele foto's.

In het boekwerk "De brandweer in Hengelo tijdens de oorlogsjaren 1940-1945" kunt u o.a. een verslag vinden van de zware bombardementen op 6 en 7 oktober 1944 evenals het eerste bombardement van 23 op 24 juni 1940.

Het boek "De Brandweer in Hengelo tijdens de oorlogsjaren 1940-1945" kost fl. 29,95 en is te bestellen bij de Oudheidkamer. Uit dit boek publiceren we het deel dat het eerste bombardement op Hengelo beschrijft.

Het eerste bombardement

M. Zwerink

23 juni 1940 is een zwoele warme zomerdag geweest. De warmte hangt nog bij de bewoners in de huizen. Ook de avond doet heerlijk aan. De maan staat hoog en helder aan de hemel.

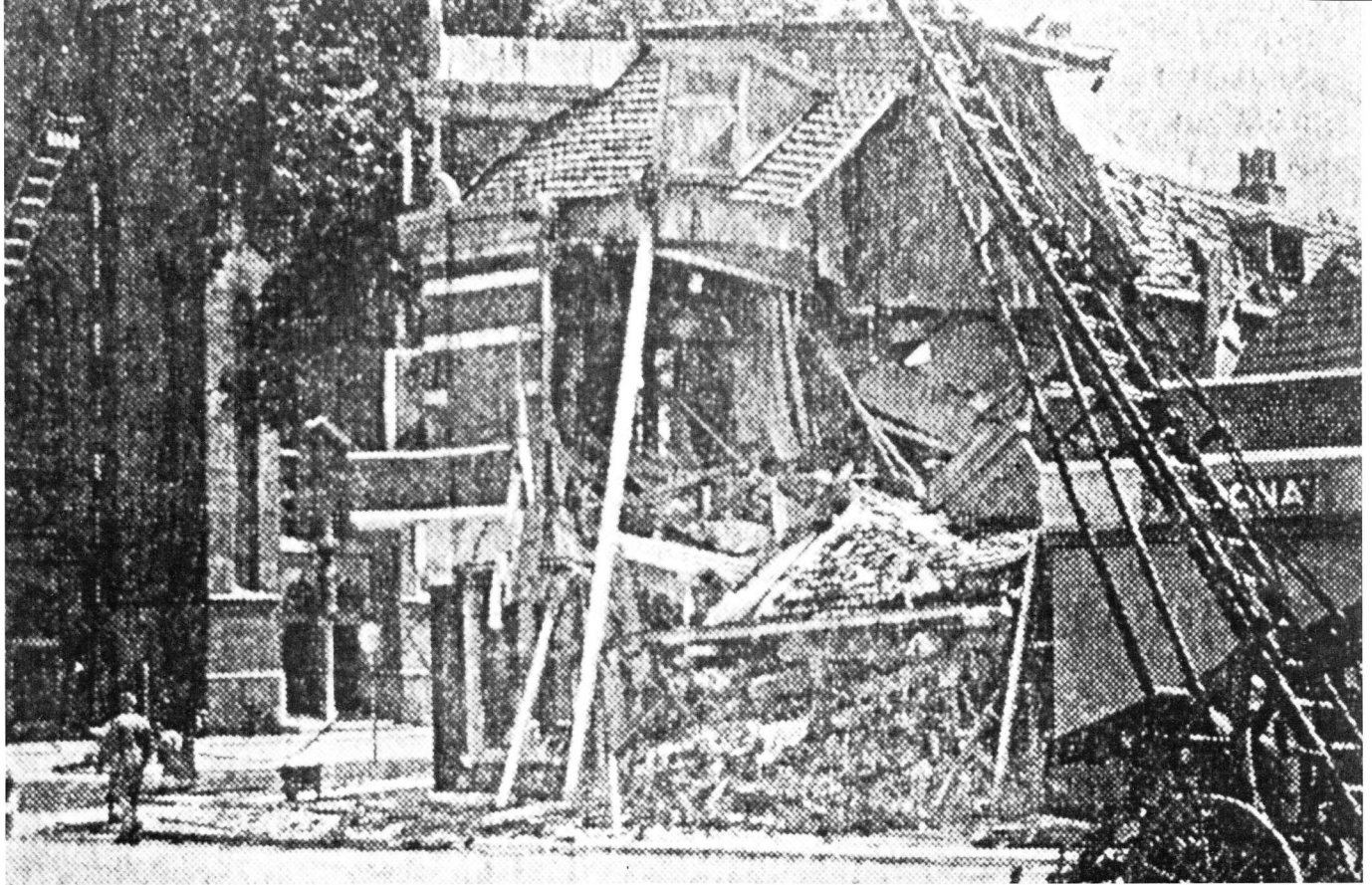
Brandweerman Willem van den Berg heeft een zware dag in zijn smederij aan de Pastoriestraat achter de rug. Om elf uur gaat hij met zijn vrouw naar bed. Het raam van de slaapkamer blijft ver open staan om de warmte te verdrijven.

Omstreeks half één wordt hij uit zijn eerste slaap gewekt als hij in de verte een vreemd geluid hoort. Omdat het op straat zo stil is, is het geluid duidelijk te horen. Het wordt snel sterker. Het is het geronk van een vliegtuig. Willem van den Berg stapt het bed uit en loopt naar het raam. De nacht is helder. Opeens ziet hij de contouren van een vliegtuig. "Wat zoekt een vliegtuig om deze tijd van de nacht boven een slapende stad? Is het een Engels of Duits toestel?" zo vraagt Willem zich af. Het bevindt zich te hoog om dit te kunnen waarnemen. Het vliegt nu richting het Tuindorp. Net als Willem en zijn vrouw, die ook haar bed is uitgekomen, zich willen omdraaien om weer te gaan slapen, zien zij het toestel, nu veel lager, weer aan komen vliegen vanaf de Tweekelerweg. Plotseling snijdt een lichtflits door de hemel, onmiddellijk gevolgd door een explosie. Meteen daarop opnieuw twee doffe dreunen, direct gevolgd door daverende knallen. Hij voelt zijn huis schudden. Stof dwarrelt in de slaapkamer naar beneden. Hij hoort glasgerinkel en ander lawaai, wat hij niet zo snel kan lokaliseren. Ook brandweerman en loodgieter Hendrik Bos uit de

Het bombardement van Oosterholt-Wiegerink in de nacht van 23-24 juni 1940 door de Duitsers.

Weemenstraat is wakker geworden door de explosies. Bommen!! schiet het meteen door zijn hoofd. Twee explosies zijn zo oorverdovend, dat deze in de buurt moeten zijn gevallen. Hij heeft hun huis voelen trillen. Hendrik springt zijn bed uit en schiet het brandweerpak aan. Terwijl hij zijn helm vastgespt en de deur achter zich dichtgooit, hoort hij de brandschellen in de gang rinkelen: er wordt brandalarm gegeven. Maar dat dringt

24 juni 1940. Oosterholt Wiegerink aan de Enschedesestraat op de hoek Brinkstraat 's morgens na de ramp. Links de ladderwagen en rechts de houten ladderwagen van de gemeentebandweer.

niet meer tot hem door. Meteen bij het verlaten van zijn huis ziet hij al dat de schoenwinkel met bovenwoning van Oosterholt Wiegerink, op de hoek van de Enschedesestraat en de Brinkstraat, door een voltreffer is getroffen. Een deel van het huis is ingestort. Hij hoort angstig geschreeuw.

De eerste bom is terechtgekomen in de Beursstraat, de tweede op hotel Kole aan de Enschedesestraat en de derde bij Oosterholt Wiegerink.

Bommen die zijn afgeworpen door een vliegtuig, dat de stad op verradelijke wijze is genaderd. Het is de eerste confrontatie van Hengelo met de oorlog. De confrontatie komt volkomen onverwacht. De burgers liggen in bed. Het luchtalarm is niet in werking gesteld. De oorlog is de stad binnengeslopen als een dief in de nacht!! Ook de familie Borchert is die avond naar bed gegaan. Het is een groot gezin, vader, moeder en tien kinderen, twee jongens en acht meisjes. Zij wonen boven hun winkel. Twee dochters zijn op de kostschool. De andere kinderen slapen, net als het dienstmeisje Lena, op de tweede verdieping. Daarboven is nog een grote zolder. Leontien, de baby van twee maanden, slaapt als enige van de kinderen op de eerste verdieping aan de voorkant, de Enschedesestraat. Greet, Loes en Willy hebben samen een kamer. Willy is zes jaar en de jongste van de drie. De zusjes Ans en Mies delen ook een kamer. Vader en moeder Borchert slapen op de eerste verdieping aan de achterkant. Het raam staat open. Ook hier is de warmte van de zwoele zomerdag nog blijven hangen. Moeder wordt wakker van vliegtuiggeronk. Zij krijgt een angstig gevoel en gaat het bed uit. Vader is ook wakker geworden, maar blijft liggen. Moeder Borchert loopt de woonkamer in om op het balkon te kijken wat er precies aan de hand is. Zij is net in de

kamer, als zij in de verte een explosie hoort. Vlak daarna nog één die veel harder klinkt en dichtbij moet zijn. Zij voelt het huis schudden.

Dan doorboort een derde bom hun dak aan de achterkant, schiet door het plafond en de vloer van de slaapkamer en komt via de winkel uiteindelijk in de kelder terecht. Er volgt een enorme explosie.....

Het is alsof de wereld vergaat. Een enorme lichtflits. In de kelder worden alle magazijnstellingen uit elkaar geslagen. De drukgolf, die door de explosie ontstaat, kan alleen naar boven zijn uitweg vinden. De woon- en slaapkamerverdieping worden met de zolder als het ware opgeblazen. De gevolgen zijn verschrikkelijk. Moeder Borchert wordt in de woonkamer door de luchtdruk opgeheven. Muren slaan weg. Zij wordt weer neer gesmakt. Dan voelt zij iets zwaars dat op haar valt. Het buffet is op haar neergekomen. Zij raakt versuft en haar oren suizen. Zij hoort gegil van haar kinderen. Zij wil helpen, maar kan niet. Het meubelstuk drukt zwaar op haar.

Dan volgt een enorm gekraak. Het is alsof er geen eind aan komt. Het achterhuis stort volledig in. Weer hoort zij de kinderen in doodsangst gillen. Zij wil helpen, maar is machteloos. De kast drukt te zwaar op haar. Dan wordt het haar zwart voor de ogen....

Hendrik Bos is bij het pand aangekomen en ziet het achterhuis instorten. Grote stofwolken schieten omhoog, de heldere nachtlucht in. Er ontstaat geen brand. Gelukkig. Dan realiseert hij zich dat het gezin in de puinhoop moet zitten. Hij kent de familie goed en maakt zich grote zorgen bij het zien van de gevolgen van de voltreffer.

De paniek in de buurt is groot. Mensen, die in het centrum van de stad wonen, schieten snel wat kleren

aan en rennen hun huis uit. Sommigen vluchten weg, de binnenstad uit. Bang dat er ieder moment weer bommen kunnen vallen. Andere buurtbewoners zien de ravage. Weten dat er slachtoffers kunnen zijn gevallen. Ze horen kinderen in paniek schreeuwen. Het voorste gedeelte, aan de Enschedesestraat, is nog in takt. De balkondeur is opengeslagen. Iemand komt al met een ladder aangedragen. Snel wordt deze tegen het balkon aangezet en klimt Hendrik naar boven, stapt op het balkon en gaat de woonkamer binnen.

Hij treft een grote chaos aan. Onder de kast ziet hij mevrouw Borchert liggen. Ze is bij kennis. Hij zet de kast overeind en helpt haar op de been. Snel leidt hij haar naar het balkon, waar zij wordt overgenomen door een ander. Hendrik loopt de woonkamer weer in, omdat hij nog iemand in de kamer zag liggen.

Het is een geluk dat het een heldere nacht is. Door het maanlicht kan hij binnen tenminste wat zien. De andere persoon die hij ontwaart, is Lena het dienstmeisje. Zij is van de bovenste verdieping de woonkamer ingeslagen, terwijl het gebouw in elkaar stortte. Zij is versuft, maar niet gewond. Iets verder op hoort hij kinderen "brand, brand" roepen. Het zijn Greet en Loes die in paniek zijn. Snel brengt hij Lena naar het balkon.

Buiten ziet hij, dat zijn kollega's van de brandweer ook gearriveerd zijn.

Ze zijn er allemaal: meubelmaker Klunder, schilder Horstink, koperslager Arendsen, kleermaker Griepink, fietsenmaker Wilmink, Willem en Johan van de Berg van de smederij en radiowinkelier Sterckel.

Hendrik schiet voor de derde keer naar binnen. Hij hoort gekraak voor zich. Een stuk van een muur stort in. Maar hij moet verder. Hij mag niet opgeven. Bij het naar buiten brengen van Lena heeft hij een klein kind horen huilen. Hij doorzoekt de kamer en ziet een wiegje met een poot aan een balk hangen. Daar komt het gehuil vandaan. In de wieg ontwaart hij de baby van twee maanden. Het is Leontien.

Ondertussen zijn ook de andere brandweerlieden druk in de weer. De autoladder is inmiddels opgezet. Evenals de houten verrijdbare ladder die van de kazerne is meegenomen.

Hotel Kole werd ook getroffen.

Het getroffen pand van de familie Borchert.

Buiten overziet men de verschrikkelijke toestand waar het gezin Borchert in terecht is gekomen. Ans is vanuit haar bed op de tweede verdieping weggeslingerd en op straat terechtgekomen. De zoon Herman zit wezenloos op de rand van zijn bed in de slaapkamer. De buitenmuur is gedeeltelijk weggeslagen. Hij kijkt zo de nachtlucht in maar het dringt niet tot hem door. Zijn zus Mies is met het slaapkamermeubilair omlaag gevallen en ligt boven op het puin. Brandweerman Sterckel ziet het meisje en trekt haar tussen twee bedden weg waar zij bij terecht gekomen is. Hij brengt haar naar veiliger oorden. Zij realiseert zich nu pas wat er gebeurd moet zijn. Eerst was zij in de veronderstelling dat er een hevig onweer losgebarsten was. Nu ziet zij al het puin van wat eerst hun achterpand was.

Met de ladderwagen wordt van buiten door het raam de tweede verdieping bereikt. Hier wordt naar Jack gezocht. Zijn slaapkamer is leeg. Hij is gevluht naar de slaapkamer van Lena, het dienstmeisje. Hij kan haar niet vinden, niet wetende dat Lena naar beneden is gevallen. Het jong raakt in paniek en verstopt zich in de linnenkast. Uiteindelijk vindt de brandweer hem en wordt hij via de ladderwagen naar beneden gebracht.

Greet en Loes zijn ook snel gevonden. Zij liggen tussen het puin onder een deel van het ingestorte dak dat op hen is gevallen. Maar zij missen Willy die bij hen op de kamer heeft gelegen. Er wordt snel verder gezocht. Willy wordt gevonden. Maar de schrik slaat hen om het hart. Zij heeft het niet overleefd!! Zij is van angst gestikt met het dekontje in haar mond.

Dan realiseren zij zich dat vader vermist wordt. Zij beseffen ook, dat er geen hoop meer is voor vader. De plaats waar zijn bed gestaan heeft, is het centrum van het gat in het weggeslagen gedeelte.

Hun vader, waar ze allemaal zo veel van hielden en die met zijn 46 jaar nog veel te jong is om zijn leven te moeten afsluiten!!

Diezelfde ochtend worden Phien en Jet Borchert op de kostschool ingelicht over de ramp dat hun gezin is overkomen. Over het verlies van hun vader en zusje Willy. Zij worden direkt naar Hengelo gebracht. Naar hun moeder. Naar hun broers en zusjes. Naar hun huis, waar geen thuis meer is.....

Bange oorlogsdagen (2)

Ook bij hotel Kole heeft zich een ramp voltrokken. Daar is de tweede bom die werd afgeworpen een voltreffer die de bovenwoning doorboord en uit elkaar gereten heeft.

Ook hier is een gezin verscheurd. Voor schilder Bolhuis is de wereld in een fractie van een seconde ingestort. Hij moet zijn 39-jarige vrouw en 13-jarige dochter Minie missen. Een afscheid voor eeuwig.

Voor het eerst heeft Hengelo en zijn brandweer oog in oog gestaan met de bittere werkelijkheid van een alles vernietigende oorlog, waarover men tot nu toe alleen nog maar via de radio had gehoord.

Het meest wrede is het feit dat de Duitsers dit bombardement opzettelijk hebben laten plaatsvinden om de schijn te wekken dat de Engelsen dit op hun geweten zouden hebben. Op deze manier willen zij de Hengelose bevolking tegen hen opzetten en hiermee de burgers partij laten kiezen voor de Duitsers. De bezetters, die hen willen onderdrukken.

Maar het is anders verlopen. Bij het zoeken naar de familie Borchert tussen de puinhopen vinden de brandweerlieden bomscherven met een Duits opschrift in de kelder tussen de stuk gereten laarzen.

Een moordende Duitse bom !!

De 24e juni 1940 is een even mooie zomerdag, als de 23e. Toch is alles anders.

Hengelo heeft vier doden. Zij zijn de eerste slachtoffers van de oorlog.

Er zullen nog vele Hengeloërs volgen.

Zoals we in het eerste deel, dat we in oktober 1994 plaatsten, lezen is de familie De Mol na het bombardement van juni 1940 in een boerderij in Ambt Delden gaan wonen. Mevrouw Burger-de Mol vertelt in het nu volgende over het verblijf daar van 6 oktober 1944 tot na de bevrijding.

Er was veel gered, ook uit de zaak. Ik herinner me b.v. veel kousen, handdoeken en ander textiel. Dit lag op grote tafels op de deel van de boerderij en was bestemd voor een filiaal van Bischoff in Zwolle. Maar op woensdag 18 oktober 1944 kwam 's avonds de N.S.B.'er Das met enkele Duitsers de boel inspecteren. Heel Hengelo wist dat Bischoff was uitgebrand dus de heren dachten bij ons wel iets van hun gading te vinden. Ik zat juist met een klein Philips radiootje naar de berichten te luisteren toen er opeens een Duitser de woonkamer binnenstapte. Ik pakte direct het radiootje onder de arm, ging een slaapkamer binnen en stapte daar door het raam naar buiten en zette de radio onder de tabaksplanten. Meteen kwam er een Duitser op me af. "Wat doet u daar?". "Oh, ik zoek ons hondje Puckie." "Vooruit onmiddellijk naar binnen er is huiszoeking." Dinsdag 24 oktober kwamen er zo rond 8 uur p.m. opeens via de keuken, waar ik juist roggepap stond te koken, twee SS'ers met revolver binnen. Ze kwamen tegen half één 's nachts weer terug en namen negen flessen wijn en voor naar schatting (toen) f 4000.- aan goederen mee. Die nacht hebben we met ons allen in de moestuin een grote kuil gegraven om daar vaders wijnkelder in te begraven. Wij vonden het romantisch zo in het donker bezig te zijn. Donderdag 26 oktober kwamen er weer SS'ers, acht stuks met twee landwachters. Ze hadden een vrachtwagen bij zich en zeiden dat ze alles kwamen halen wat "Überflüssig" was. Ze hadden het kenteken van de wagen met modder onleesbaar gemaakt. Gelukkig was Hugo Bischoff juist die middag gearriveerd op de bakfiets uit Zwolle om goederen voor zijn zaak daar op te halen. Hugo was van origine Duitser en kon de Duitsers goed en brutaal te woord staan. Hij vroeg o.a. of ze wel een vergunning hadden. Hiervan schrokken ze zo, dat ze in een ommezien vertrokken waren. Duitsers moet je overdonderen, daar zijn ze bang van. Elly is nog naar de Ortskommandant in Hengelo geweest om te protesteren tegen deze inval, maar de daders waren onvindbaar. Onze stemming was zo dat wanneer we 's avonds motorengeronk hoorden we tegen elkaar zeiden: "gelukkig het zijn vliegtuigen en het is geen auto!" Van Bernard Kröger, de Duitse spoorwegman uit Ahaus, die we in Hengelo ingekwartierd hadden, hebben we veel plezier gehad. Hij kwam geregeld bij ons op de boerderij slapen, omdat we vooral na de roofoverval erg bang waren. Een a.s. zwager Louis van Rooij en een neef, Tonnie de Mol waren ook bij ons op de boerderij. Gedurende de hele winter hebben ze op de

Ter nagedachtenis aan dochter Willy werd dit, voor die tijd niet ongewone, bidprentje uitgegeven.

— In den hemel — 24 Juni 1940

Lieve Moeder, Broertjes en Zusjes.

O Moeder, wat ben ik eerst toch geschrokken, maar toen ik in den hemel kwam, wachtte Papa mij al op nu zijn wij gelukkig bij Onze Lieve Heer. De poppen zijn ook stuk. De menschen hebben jullie goed geholpen, dat is heel mooi. Dat ik nog in den hemel gekomen ben, want ik ben toch ook wel eens stout geweest, lieve Moeder, ik heb er echt spijt van gehad. Ik zal aan Onze Lieve Heer veel voor jullie allen vragen, dat alles weer goed gaat en dat jullie later ook in den hemel komen. Wat zal de juffrouw op school opgekeken hebben en de kinderen, — doe ze allemaal de groeten; nu ga ik spelen met de engeltjes en de andere kinderen die hier in den hemel zijn, er zijn er heel veel, ik ken ze nog niet allemaal. — Vele groeten van Papa en van mij vooral voor Moeder en jullie allemaal en Opoe en de Ooms en Tantes en Lenie en een kusje voor Leontientje en voor Moeder van jullie

WILLY.

Dag, tot ziens hoor.

hooizolder in een hol onder het hooi geslapen. Vader eerst ook. Er waren nl. geregeld razzia's op mannen. Voor vader werd dat echter te bezwaarlijk. Hij was toen 53 jaar oud, maar door zijn persoonsbewijs te laten veranderen, lieten we hem 10 jaar ouder worden en hoefde hij niet meer bang te zijn om naar Duitsland te worden gestuurd. De boerderij lag vrij dicht bij het Twente-Rijnkanaal in de hoek waar er een tak van het kanaal naar Zwolle (Waarschijnlijk bedoelt zij Almelo, red.) ging. Daar was ook een brug. Zeker vijftien maal probeerde een Engelse bommenwerper die brug te raken. We waren er niet bang voor en stonden rustig buiten te kijken. Wel was het lastig als we over die brug moesten, dan keek en luisterde je nauwkeurig of de kust veilig was en dan vlug er over. De brug, een spoorbrug, werd echter nooit door de Engelsen geraakt. Elektriciteit hebben we nog tot 31 januari 1945 behouden, omdat we zogenaamd boeren waren. Daarna werd er gekookt op de deel op een grote platte buiskachel en hadden we 's avonds licht van twee carbidlampen. De hele winter is niemand, ondanks de erge koude, ziek geweest. Er werd in de grote woonkamer een potkachel gestookt en dat was alles. Als we klaagden dat we het koud hadden zei vader, dat we maar een rondje om de boerderij moesten gaan lopen. Kwam je dan weer binnen dan zei je: "He, wat is het hier lekker warm!" Voor we gingen slapen, stuurden we de vier mannen eerst naar bed en daarna hadden wij vijf dames het rijk alleen rond de kachel en konden we ons daar op ons gemak in warme pyjama's steken. Wel werden we allemaal wat magerder, alhoewel we iedere dag te eten hadden, omdat we temidden van de boeren woonden en textiel hadden om te ruilen. Trouwens direct na onze intrek op de boerderij na het bombardement, kwamen aan de lopende band die maand - de slachtmaand! - boeren aan de voordeur om ons wat te brengen van de slacht. Door de achter-keukendeur gingen ze er dan weer uit. Het werd een hele processie. Vader woog nog 150 pond, Leonie 105 en ik 108 pond. Moeder was heel goed gezond. Een ouwe taaie. Ze had suikerziekte, maar de soberheid van leven was daar goed voor. Drie keer in de week ging ik op de fiets naar dokter Terhaar sive Droste, waar ik assistente was. Ik fietste dan helemaal door de bossen, omdat de grote weg te gevaarlijk was i.v.m. Engelse jagers die op alles wat zich op de weg bewoog schoten. De Duitsers in hun vrachtauto's hadden dan ook altijd één man buiten op de wagen op de uitkijk zitten om bij een aanval meteen te kunnen wegschuilen. Voor het schieten was ik erg bang vooral toen ik eenmaal meemaakte, dat een jager de weg beschoot en ik me slechts kon redden door steeds om een elektriciteitshuisje heen te draaien, zodat de piloot me niet kon raken. Daarna reed ik dus steeds door de bossen. Op vrijdag 23 februari vielen er drie bommen op Hengelo en op woensdag 28 februari werd het vliegveld Twente beschoten. Op donderdag 8 maart gingen de Amerikanen bij Remagen over de Rijn. Op zaterdag 10 maart werd onze neef Jepke Lamberts bij de Woeste Hoeve gefusilleerd als wraakneming op de aanslag op Rauter. Op maandag 12 maart is er voor de Duitsers alarm C: ze moeten hun koffers gepakt houden.

Het verwoeste pand van Bischoff is reeds geheel verdwenen en de nieuwbouw kan beginnen. Maar dat duurt nog wel even.

Dinsdag 20 maart wordt Enschede gebombardeerd. De Engelsen beginnen een groot luchtoffensief. Donderdag 22 maart Enschede weer gebombardeerd en Winterswijk staat in brand. Zaterdag gaan de Engelsen bij Wesel en Rees over de Rijn. Goor en Haaksbergen gebombardeerd en het vliegveld Twente aangevallen met 130 bommenwerpers. Het was vreselijk om te horen. Alles dreunde. De brug bij onze boerderij ook weer gebombardeerd met raketten. Vrijdag 30 maart: de geallieerden zijn tien kilometer in Gelderland doorgedrongen. De Duitsers trekken terug. Afweergeschut achter Paskamp. Ze gaven één salvo af en zijn toen gelukkig weer weggegaan. Ontploffingen. De hele dag is er gevlogen. Het bos achter de brug met phosphor in brand geschoten. Drie Duitsers hebben op de boerderij geslapen. Moeder had mooie oranje paaseieren geverfd en die Duitsers aten er ook van! Op 1 april was het Pasen maar we konden niet naar de kerk gaan. Te gevaarlijk. De Engelsen zaten aan de overkant van het kanaal en schoten met granaten. Terwijl we allemaal in de woonkamer aan tafel zaten om te eten, vloog er opeens een grote granaat door het hout van de voordeur naar binnen, rakelings langs het hoofd van Louis van Rooij en Elly, en kwam toen onder mijn stoel terecht. Gelukkig niet ontploft. Vader heeft hem, toen we al allemaal in de kelder zaten met een natte dweil buiten in de sloot gelegd. Toen allemaal de kelder in, waar al matrassen lagen, zodat we er ook 's nachts konden blijven. We zetten de ramen open voor eventuele ontploffingen. We durfden zelfs niet naar de wc en maakten gebruik van een emmer, die we boven bij de kelderdeur in de kamer zetten. Het schieten begon om zeven uur 's avonds en was rond twaalf uur zeer zwaar. Je hoorde eerst de ontploffingen van het afschieten, dan een soort gefluit als de granaat door de lucht vloog en dan maar afwachten waar de knal van de inslag kwam. Ieder van

Auto met gasballon. Deze werd bij de gasfabriek gevuld. Door het benzine-gebrek was dit één van de mogelijkheden om auto's van brandstof te voorzien. Een andere mogelijkheid was de vergasser achterop waarin uit houtblokjes gas werd getrokken.

ons had één vluchtcontainer en bij gebrek aan genoeg containers werd dat een sloep. Daarin stopte je datgene, waarvan je dacht dat je het nodig kon hebben of waar je andere waarde aan hechtte. Er kwamen nog Duitsers, Hermann Goeringtruppen, echte vechters, die buiten voor de keukendeur Panzerfauste legden. En of we maar wilden vertrekken uit de boerderij, want het werd te gevaarlijk. De Engelsen zaten nl. aan de zuidkant van het kanaal en schoten daarover heen in onze richting op de Duitsers. Elly begon een praatje met de soldaten en warempel, het bleek dat er één uit de grensstreek kwam en een kennis was van boer Schulte, bij wie wij in Bardel een huisje hadden gehad. Ze kregen nog een oranje paasei en we mochten blijven! Maar wel het kelderraam goed afschermen met stroballen. Wonder boven wonder is geen enkele boerderij rondom ons getroffen. Woensdag 4 april 1945 's morgens rond acht uur werd er op de buitendeur geklopt door boer Gies.

We schrokken ons lam, maar Gies kwam even vertellen, dat de Tommy's er waren. Nu vlug de kelder uit, fris gewassen en omgekleed. Er werd weer op de buitendeur geklopt en daar stond een Canadees met een prachtig leren jack met een indianenkop erop. We kregen onze eerste sigaret. Om 4 uur 's middags waren de Engelsen over de sluis. De voetbrug lag er nog steeds ondanks de vele bombardementen. Maar opeens om tien uur 's avonds een enorme knal en daar ging de brug de lucht in. Duitse scherpshutters hadden op de ladingen onder de brug geschoten. 9 April 1945 (moet 8 april zijn, red.): Duitsland capituleert!!! Engelsen waarmee we contact hadden op onze boerderij waren: colonel Vic Lyn, captain David Pritchard, mr. Can Lucas, Harold Schulman, Peter Rundle, Roger Metcalf, corporal George (the cook) en corporal Jack, captain Russell en de Canadees Eddy (zijn vader heette Marcel).

Bischoff werd na de oorlog herbouwd door prof. Zwiers, bouwkundig ingenieur te Delft. Niet precies op dezelfde plaats i.v.m. een wijziging van het stadsplan van Hengelo.

Opdat wij hen niet vergeten...

F.C. Walhof

Slechts weinig mensen zullen weten dat de Leefsmastraat in de Hengelose Es naar een joodse godsdienstleraar is genoemd. In een wijk waarin de straten naar schilders zijn genoemd, verwacht je een dergelijke naam niet. Heiman Leefsma werd op 22 april 1884 in Opsterland (Gorredijk) geboren. Hij woonde met zijn vrouw Sara Hillesum en hun vijf kinderen aan de Deldenerstraat 68. In 1908 kwam hij vanuit Rijssen naar Hengelo, waar hij zijn intrek nam bij de fam. Trijbits. Voordien werkte hij in Druten, Hasselt en Hardenberg. In 1933 vierde hij zijn jubileum. In aanwezigheid van Opperrabbin S.J.S.

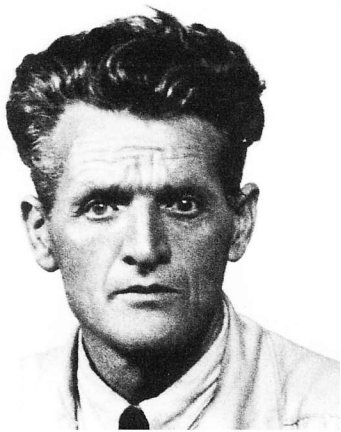
Hirsch, burgemeester Jansen en wethouder Krabbenbos en tal van genodigden en belangstellenden. Zijn vrouw overleed op 18-12-'38. Hij woonde daarna samen met z'n dochter Hanna Veronica (geb. Hengelo 24-2-1923). De andere vier dochters waren toen al uit Hengelo vertrokken. Jetty Elize Nanethe (31-3-1911) en Betty Josephina (22-7-1916) vertrokken naar Amsterdam.

Heiman Leefsma.

Elize Nanethe Jetty (1-4-1911; een tweelingzuster van Jetty E.N.? red.) huwde op 9 augustus 1934 Leo Speier en verhuisde eveneens naar de hoofdstad. Cecilia Hanna (25-6-1912) huwde Heinrich Ismar Lamm. Dit echtpaar vertrok naar Petrach Tikwa in Palestina. De heer Leefsma werd in 1943 in Polen vermoord. Alhoewel gemeenteraadslid Pierik reeds in het begin van de vijftiger jaren verzocht, om een straat naar Heiman Leefsma te noemen, duurde het nog tot 31-7-1964, dat de commissie voorbereiding straatnamen deze suggestie overnam. De motivatie luidde: "Van diverse zijden is verzocht, ter nagedachtenis aan de vele in de jaren '40 - '45 omgekomen Israëlieten, een straat te noemen naar de heer Leefsma, indertijd rabbi van de Israëlitische gemeente alhier". De gemeenteraad ging op 25 augustus 1964 akkoord met de naamgeving.

Jules Haeck kwam op 16 augustus 1918 vanuit Doetinchem naar Hengelo. Zoals zijn naam al doet vermoeden, kwam hij niet uit Nederland. Hij werd op 1-9-1894 te Croix in Noord-Frankrijk geboren. Hij was

Jules Haeck

Frank Santman

Henri Karel Gerard

groentehandelaar van beroep en had samen met zijn zwager Dekema een winkel aan de Wolter ten Catestraat. In de oorlog hield hij zich bezig met de ontsnapte Franse gevangenen, die hij hielp bij de terugreis naar Frankrijk. Later hielp hij ook piloten die bij de Nederlandse grens aankwamen. In 1943 had hij een belangrijk aandeel in de oprichting van de B.S. Tevens was hij actief in het ondergrondse verzet. In het laatste jaar van de oorlog kwamen de Duitsers achter zijn naam en adres in verband met wapenvervoer. Ze omsingelden zijn huis aan de Berfloweg. Hij probeerde via het dak naar de burens te vluchten, maar werd, terwijl hij aan de dakgoot hing, door een kogel in de schouder getroffen. Hij werd afgevoerd en van hem heeft niemand meer iets gehoord. Achteraf bleek hij door de Duitsers bij het vliegveld gefusilleerd en daar begraven te zijn. Na de oorlog kreeg hij postuum de Amerikaanse medaille "The medal of freedom with silver palm" en werd hij plechtig herbegraven op de Algemene Begraafplaats aan de Oldenzaalsestraat. Op 15 december 1949 kwam het voorstel van de commissie voorbereiding straatnamen om de nieuwe hoofdstraat op de Berfloes naar de heer Haeck te noemen.

Theo van Loon, Frank Santman en Dolf Nijhoff werden in het laatste oorlogsjaar door de Duitsers vermoord. Ze behoorden tot een groep van 25 man, die de Centrale wilden bezetten, om te voorkomen dat de Duitsers deze zouden vernielen. Een Duitser kon echter ontsnappen en wist enkele SS'ers te waarschuwen. Omdat de 25 man niet tegen een vijandelijke overmacht was opgewassen, verlieten ze de Centrale richting Grobbenweg. Daar werden Van Loon en Santman gevangen en vermoord. Nijhoff werd in de Centrale opgepakt en doodgeschoten. Behalve een plaquette bij de IJC, waarop deze drie mannen gememoreerd worden, herinnert een kruis bij de spoorwegovergang aan de Grobbenweg aan Theo van Loon. Theodorus Hendrikus van Loon werd op 2 februari 1920 te Maastricht geboren als zoon van Adrianus Nicolaas van Loon en Maria Elisabeth Theresia Feij. Zijn vader werkte bij de spoorwegen en zodoende werd het gezin Van Loon naar Hengelo overgeplaatst. Het gezin kwam op koninginnedag 1935 naar Hengelo en betrok toen het huis aan de Deldenerstraat 115. Frank Santman werd op 18-12-1917 in Rotterdam geboren. Hij was de zoon van Hermannus Johannes Santman en Jacoba Lucretia Wierts. Van beroep was Frank Santman kantoorbediende. Adolf Hendrik Nijhoff werd op 5-11-1914 te

Poerwokerto geboren. Zijn ouders, Linus Henri Nijhoff en Everdina Katharina Russcher, woonden vanaf 3 september 1937 aan de Wilbertstraat 3. Hij was bankwerker en gehuwd met Helena Goudswaart.

Henri Karel Gerard werd op 3 oktober 1910 in Hengelo geboren. Oorspronkelijk kwam de familie uit Tubbergen. Zijn vader en moeder, Hendrikus Gerard en Lena Welling, woonden met hun gezin aan de Geerdinksweg 65 en vanaf 11-7-1932 aan de Dennenboschweg 64. In 1932 verhuisde Henri, die bankwerker was, naar Boekelo. Henri Karel werd op 3 april 1945 in een vuurgevecht met een sluipschutter aan de Breemarsweg doodgeschoten. Een eenvoudige steen aan de Breemarsweg, aan de zuidzijde van de weg tussen de Industriestraat en de Oelerweg, herinnert aan deze man, die in het zicht van de vrede werd doodgeschoten. Bij de aanleg van Groot-Driene werden Theo van Loon, Frank Santman, Dolf Nijhoff en Karel Gerard geëerd, doordat men straten naar hen noemde. Naar de verzetsstrijder Jan Kroeze werd toen eveneens een straat genoemd. Hij verongelukte kort na de oorlog.

Piëteitvolle hulde aan drie dappere strijders

Donderdag werd een zwart-marmeren gedenksteen onthuld in de hal van het opwerkgebouw van het Twentsch Centraal Station, gewijd aan de nagedachtenis van T. H. van Loon, A. H. Nijhoff en F. Santman, die vielen voor het behoud van de nieuwe centrale op 1 April 1945. Aanwezig waren o.m. familieleden van de gesneuvelden, burgemeester en wethouders, vertegenwoordigers der illegaliteit, vroegere strijdmakkers van de gesneuvelden, de contactcommissie van het personeel van het T.C.S., het bestuur der personeelsvereniging, enz.

De heer ir. H. H. Ehrenburg, directeur van het T.C.S., memoreerde in het kort den strijd om de centrale op den eersten Paaschdag, waarin de N.B.S.-ers hun hoogste goed hebben geofferd, om een fabriek, van zoo'n groot vitaal belang, voor de vernielzucht van den vijand te sparen. Vooral gezien het feit, dat verschillende fabrieken in het zuiden van ons land hieraan ten prooi zijn gevallen, moeten wij dankbaar zijn, dat dit niet gebeurd is met ons bedrijf, dat nu zoo'n groote rol speelt bij den wederopbouw van het industriele en economische leven. Drie ondergrondse strijders hebben hun leven gegeven om de geheele bevolking te behoeden voor de gevolgen van een satanisch systeem van vernielzucht en roof. In gevoelvolle, waardeerende woorden herdacht spr. de gevallen. Het is aan ieder de plicht het offer van zooveel niet te vergeefsch te doen zijn.

Na deze woorden werd door een lid van het personeel de zwarte doek van

den steen genomen en werd een kraus gelegd.

Een speciaal woord van medeleven richtte de heer Ehrenburg tot de familieleden van de gesneuvelden.

De heer ir. C. J. van der Sijp, waarnemend voorzitter van de oud-illegale werkers te Hengelo, kenschetste den geest, die de illegaliteit beheerschte gedurende de bezettingsjaren; het was een geest van verzet, een hartekroet naar gerechtigheid en vrijheid. Alle echte illegale werkers hadden voor dit ideaal hun hoogste goed veil en ik ben er van overtuigd, aldus spr., dat elke vrouw, dat elke man, die viel voor dit ideaal, haar of zijn werk nooit anders had kunnen of willen doen. Zij namen de zelfopoffering in hun geest en zij beseften het risico ten volle. Zoo vielen ook de drie, voor wie thans de gedenksteen is opgericht, hun hoogsten plicht doende, zooals de illegale wereld dat van hen verwachtte. Voor de achtergeblevenen haalde spr. o.a. de schoone woorden van Plautius uit troost aan: „Wie door zijn deugd en moed omkomt, gaat niet ten onder.”

Ook richtte spr. een speciaal woord van dank aan den heer Ehrenburg en het bestuur van het T.C.S. voor de piëteitvolle hulde, welke aan hen, die vielen, was gebracht.

De vaders van twee der gesneuvelden dankten voor de aan deze gebrachte hulde.

Met een kort woord sloot de heer Ehrenburg daarna de bijeenkomst.

sporthuis VANEKER b.v.

Oldenzaalsestraat 47, Hengelo Tel. 074 - 914879

Smederij Koopman

Constructiewerkplaats
Inbraakbeveiliging
Siersmeedwerk

Marskant 60 Tel. 074 - 914510 Hengelo

design

GLASS

WALHOF GLASTECHNIEK B.V.
Marskant 12, Hengelo
Tel.: 074 - 916700
Fax.: 074 - 438928

MODEHUIS

Tasche
HENGEL0 / OLDENZAAL

SINDS 1885
IN DE
MODE

Wij zijn net even
iets meer dan alleen
meer drukker voor
Uw drukwerk

de drukkerij

de tekenstudio

Ontwerpt en werkt
ideeën uit tot
grafische drukvorm

Sloetsweg 230
7556 HV Hengelo
Tel. 074-435600
Fax. 074-435702

Scheurink
Installatietechnik
BOS TOTAAL-INSTALLATEUR

voor al uw technische installaties

- Electro
- Beveiliging
- Gas
- Water
- Centrale verwarming
- Bedrijfstelefonie
- Telematica

24 UURS Servicedienst Telefoon: 074-916137

Dennenbosweg 29 Hengelo-ov-

EIJSSINK

VARIATIE IN WOONDECORATIE

HENGEL0, OLDENZAALSESTRAAT 183,
7557 GK, TEL. 074-913457

DECOKAY

Autobedrijf Noordegraaf B.V. uw officiële Ford Dealer met vestigingen in Hengelo en Goor.

Noordegraaf levert:

- Ford personenauto's; Fiesta, Courier Kombi, Escort, Orion, Mondeo, Scorpio en de Amerikaanse Ford o.a. Mercury en Thunderbird.
- Ford bedrijfsauto's; Fiesta VAN, Escort VAN, Courier en Transit, in diverse uitvoeringen.
- A1 gekeurde personen- en bedrijfsauto's
- Onderdelen en accessoires
- Carvox autotelefoon

Noordegraaf verzorgt:

- Leasing van personen- en bedrijfsauto's (nieuw en gebruikt)
- Inbouw van gasinstallaties, o.a. Vialle en Eurogas
- Compleet onderhoud, waaronder APK
- Plaat- en spuitwerk binnen het eigen bedrijf

Noordegraaf

Wegtersweg 8
7556 BR Hengelo
Tel. 074 - 914444

Deldensestraat 7
7471 KT Goor
Tel. 05470 - 72142

HIER GAAN WE NAAM MEE MAKEN.

ING BANK

Hengelo: Enschedesestraat 43. tel. 074 - 499499
Borne: Grotestraat 198. tel. 074 - 661726
Goor: Grotestraat 38. tel. 05470 - 75115

De "Duitse afdeling"

F.H. ter Horst

De oorlog is in Nederland inmiddels zijn tweede jaar ingegaan. Steeds meer artikelen zijn er in de voorbije maanden "op de bon" gegaan. Na de thee en de koffie zijn o.a. brood, textiel en vlees gerantsoeneerd en dus niet meer verkrijgbaar in de normale handel. De Duitse oorlogsmachine dendert maar door en verbeteren moet men constateren dat de vijand heel West en Midden Europa in zijn macht krijgt. In ons land treedt de bezetter steeds driester op. Het is verboden om naar vijandelijke (Engelse) zenders te luisteren; er worden gijzelaars gevangen genomen; spertijd, waarin men niet op straat mag zijn, wordt ingevoerd en de Joden wordt het op alle mogelijke manieren steeds moeilijker gemaakt. Het verzet tegen de bezettende macht en het tegenwerken (saboteren) van Duitse verordeningen worden streng bestraft. Onverwacht worden mensen van hun bed gelicht, gearresteerd en verhoord op een doorgaans niet zo zachtzinnige manier. Dikwijls volgt hierna gevangenschap en een transport naar een gevangenkamp bij Amersfoort of Vught.

Sinds 10 mei 1940, het begin van oorlog en bezetting in ons land, is de werksfeer bij Hazemeyer's Fabriek van Signaalapparaten - in de volksmond de Duitse afdeling van Hazemeyer - er niet beter op geworden. Reeds vanaf de vestiging van het bedrijf in Hengelo bestond een groot deel van de medewerkers uit Duitse vaklieden, bazen, constructeurs en chefs. Ook de twee directeuren waren Duitsers.

Aanvankelijk was er een goede verstandhouding tussen de Nederlandse en Duitse personeelsleden en werd er over het algemeen prettig samengewerkt, maar na de Duitse inval in ons land wordt dit op enkele uitzonderingen na snel anders. Plotseling blijken veel Duitse chefs en collega's lid te zijn van "die Partei" (NSDAP) of van het Deutsche Arbeitsfront (DAF), wat zichtbaar is aan het insigne op hun jas. Vertrouwen in elkaar, zoals vroeger, is verdwenen en heeft plaats gemaakt voor wantrouwen. Een extra druk om onder dergelijke omstandigheden te moeten werken. Toch blijken er onder de Duitsers en Oostenrijkers ook goede collega's te zijn. Ze laten duidelijk merken dat ze tegenstander van het nazi-regiem zijn. Helaas heeft dat voor enkelen van hen nare gevolgen. Zij worden opgeroepen voor de frontdienst. Anderen zijn voorzichtiger. Zij gaan wel een partij-insigne dragen, maar helpen hun Nederlandse collega's op allerlei wijze. Ze doen een oogje dicht als het nodig is of geven een tip als er iets dreigt te gebeuren.

De Duitse bezetter had intussen pogingen ondernomen om zeggenschap in de vakverenigingen te verkrijgen door het benoemen van een nationaal socialist als commissaris, maar de leden en de bestuurders namen dit niet. Ze legden het bijltje er bij neer en bedankten massaal. Grimmig reageerde de bezetter met de

arrestatie van o.a. de heer G. Visser, vrijgestelde van de Ned. Metaalbewerdersbond.

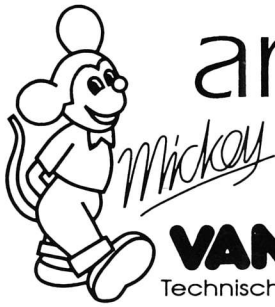
Ook bij Signaal, waar onvoorzichtige uitlatingen of gemaakte bewerkingsfouten snel nare reacties veroorzaakten bij de Duitse instanties, die door heel het bedrijf hun spionnen hadden, werden verschillende medewerkers gearresteerd.

Als gevolg hiervan besloten hun collega's in het diepste geheim om de gezinnen van gearresteerde medewerkers met raad, daad en geld helpen. Zo werd het Hulpfonds opgericht en na elke loonbetaling stiekum voor dit doel gecollecteerd. Als penningmeester fungeerde A. van Ekeren, een gereedschapmaker die vóór hij bij Signaal kwam o.a. bij een bedrijf in Nijmegen had gewerkt, waar hij ten behoeve van de Artillerie-inrichtingen Hembrug ontstekingsmechanismen had moeten vervaardigen. Op een zekere dag bleek een van zijn collega's hevig geïnteresseerd in die vroegere werkzaamheden van Arie en vroeg hem nauwkeurig naar de maten en materialen en een globale schets. Hij werd uitvoerig ingelicht.

Korte tijd later, op 22 februari 1942, werd Arie van Ekeren gearresteerd wegens zijn activiteiten voor het Hulpfonds ten behoeve van de nagelaten betrekkingen van gearresteerden. Gelukkig was hij tijdig van tevoren getipt dat hij huiszoeking zou krijgen en kon hij tijdig al het bezwaarlijke bewijsmateriaal verbranden. Met hem werden voor hetzelfde vergrijp nog 5 andere Signaal-medewerkers gearresteerd. Ze werden in de Almelose gevangenis opgesloten en op 12 mei d.o.v. overgebracht naar het concentratiekamp bij Amersfoort. Na zes maanden van harde arbeid, veel slaag en weinig eten in een angstaanjagende sfeer mochten op 13 oktober 1942 alle zes terug naar hun huis en werk.

Intussen is het verzet tegen de bezetter toegenomen. Bij Signaal is het vooral het lijdelijk verzet. De appa-

't is net even
anders...

(de collectie van Van Wezel)

VAN WEZEL

Technisch gesproken beter speelgoed

burg. -jansenplein 14 - 17 hengelo, tel. 074 - 912200

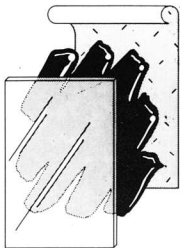
er gaat een wereld
voor u open...

INTER-MEUBEL
FRANS BROK

Drienerstraat 35-47, Hengelo (Ov)

Glas-, Verf- en Behanggroothandel

Walhof

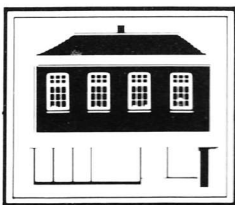
Postbus 515 - 7550 AM Hengelo (O.)
Dorpsmatenstraat 50
Telefoon (074) 91 23 25 - 42 00 15

RIBBERINK

voorbereiding en
uitvoering van
utiliteitsbouwprojecten

Aannemersbedrijf G. Ribberink B.V.
Wegtersweg 16
Postbus 510, 7550 AM Hengelo (O)
Tel. 074-910855

JENNEBOER

mode

voor sportieve
en exclusieve
Damesmode

winkelpromenade weemenstraat 39-41
hengelo tel. 91 46 14

**Juwelier
Knoef**

Nieuwstraat 15 Hengelo

Tel. 074 - 91 23 15

FA. A. H. BOS & ZN.

LIJSTERWEG 61 HENGELO (O.)

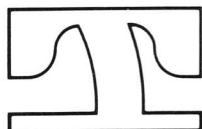
AANNEMINGSBEDRIJF

BOUW- EN BETONWERKEN

NIEUWBOUW EN RENOVATIE

KANTOOR TEL. 074 - 913631

WERKPLAATS TEL. 074 - 916609

THIJERT
bloemsierkunst

*bruids-
boeketten*

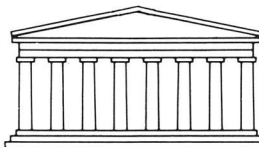
Deurningerstraat 106
Berfoplein 1-Hengelo
Tel. 074 - 91 65 31

Een stukje
bloemsierkunst voor
iedere bruid. Thijert
maakt ze exclusief
voor u. Tevens
lijsten wij uw boeket
in, achter bolglas.

**Hengelosche Begrafenis Dienst
Smelt**

074 - 91 32 31

Dag en nacht bereikbaar

Kantoor en aula:
Deldenerstraat 157
7555 AB Hengelo (O)

PANTHEON

UITVAARTVERZEKERINGEN N.V.

ratuur, waaraan de Duitsers zo dringend behoefte hebben komt maar heel traag gereed. (Het is zelfs vorgekomen dat een apparaat, dat klaar stond voor aflevering, de volgende morgen onder de roest zat, omdat er s'nachts toevallig (!) een blik met zoutzuur in de buurt had gestaan.) Men doet alle moeite de saboteurs te pakken en af en toe worden een of meer werknemers gearresteerd en gevangen gezet.

Er worden aanslagen gepleegd met springstof op de spoorlijnen naar Oldenzaal en Zutphen. De Duitsers zijn woedend en doen al het mogelijke om de daders te vinden. Arie van Ekeren en zijn zes collega's zijn nauwelijks terug uit Amersfoort als op een dag de Sicherheitsdienst (SD) het bedrijf binnenkomt en alle medewerkers van de gereedschapsmakerij, montage en draai- en frezerij gelast tegen de muur te gaan staan. Alle laden en kasten worden nauwkeurig onderzocht, ook de machines worden geïnspecteerd en het verwerkte materiaal gecontroleerd. Later blijkt dat men heeft kunnen vaststellen dat het materiaal dat bij de bom-aanslagen op de spoorlijnen is gebruikt van Signaal afkomstig is. Op Arie van Ekeren rust geen verdenking, want hij zat op de bewuste tijd "veilig" opgeborgen in Amersfoort. Een achttal Signaalmedewerkers wordt op verdenking van medeplichtigheid op 23 oktober 1942 gearresteerd. Een klein jaar later komt het trieste bericht dat vijf van hen namelijk Th. Froom, H.J.M. van Genuchten, B.F. Nieuwenhuis, G de Ruyter en E. Zweers zijn gefusilleerd. Bij deze namen wordt ook nog de naam vermeld van Joh. Groothuis, die geruime tijd voor de komst van de SD het bedrijf al had verlaten. Hij was inmiddels naar Amsterdam uitgeweken, waar hij als vurige nazi-hater de vijand op allerlei wijze afbreuk deed. Men zegt dat hij daar deel zou hebben uitgemaakt van de zg. grachtendemppluog, die 's avonds de café's langs ging en rondzwalkende bezopen Duitsers in de gracht kieperde. Groothuis, aanvankelijk onvindbaar voor de SD, kon worden getraceerd door een brief aan

zijn moeder. Een als telegrambesteller verklede SD-er stelde hem buiten gevecht toen hij een telegram in ontvangst wilde nemen. Ernstig maar niet dodelijk gewond werd hij eerst naar Vught en later naar Utrecht overgebracht en nadien met de vijf anderen op 23 september 1943 terechtgesteld. Hoewel men op de fabriek de ware toedracht niet wist, maakte het bericht van hun executie diepe indruk (waar de terechtstelling heeft plaatsgevonden en waar de lichamen zijn begraven is niet bekend). Maar ook dit feit kon niet verhinderen dat het verzet tegen de bezetter werd voortgezet net als in de andere Hengelose bedrijven. En dat men solidair was had men o.m. bewezen bij de aprilstaking in 1943, toen van de 1300 personeelsleden er zo'n 1000 in staking gingen, ondanks een bewaking van Duitse militairen bij de poort. De oorlogsjaren waren voor allen die het hebben meegemaakt moeilijke jaren. Moeilijk, niet in de eerste plaats vanwege de voedselpositie, want ondanks het kleffe brood, de ondermelk en de namaakkoffie hadden we, anders dan in het Westen van ons land, met een beetje moeite genoeg om te overleven. De moeiten kwamen voornamelijk van de druk, de spanning waaronder men verkeerde. De onzekerheid of men zich wél op straat kon begeven zonder opgepakt te worden, want je "Ausweis" dat gisteren nog geldig was kon immers intussen al wel weer vervangen zijn en gaf dan geen enkele bescherming meer. Zo was er een gevoel van machteloosheid bij de werkers van Stork, van Dijkers, van Heemaf, van Hazemeyer en ook van die zg. Duitse afdeling van Hazemeyer, want ook daar, misschien wel juist daar, was de greep van de bezetter dagelijks voelbaar.

Oorlogstijd een zware tijd. Hengelo kan er van meepraten, zelfs nu nog vijftig jaren na de bevrijding. Op een plaquette bij de personeelsingang van Hollandse Signaal staan de namen van zes gefusilleerde oud-collega's als een blijvende herinnering aan die nare jaren van weleer.

Op 28 mei 1943 stortte in Oele (Gem. Hengelo) een Wellington Marx X van no. 166 Squadron R.A.F. neer. Het toestel was opgestegen van de basis Kirmington (Lincs), met als aanvaldoel Essen. Het staartstuk (zie foto) kwam terecht in de weide van boerderij A. Hobbes, Nijhuisbinnenweg 14. De rest in het tussen de boerderijen van Hobbes en Beltman gelegen bos. De gehele vijfkoppige bemanning kwam helaas om het leven en werd begraven op de Algemene Begraafplaats in Hengelo, t.w.:

1. Flg offr. (Nav/bomber) Brown, T.D. (21 jr.).
2. Sgt (Nav) Guest P. (32 jr.);
3. Pilotoffr. (Wcp/A.G.) Johnson A.D.
4. Sgt (A.G.) Rayner N.P.
5. Fl.lt. (Pilot) Tonkinson D.T. (21 jr.).

Chris Nijboer Woninginrichting

Voor: vloerbedekking, gordijnen en marmoleum, enz., enz.
Haverweg 11, 7552 DL Hengelo, tel. 074 - 91 64 39

Soft-ice

Kolste

oostvogel

Hengelo

Almelo

DEKKERS

SINDS 1924
DE MAKELAAR
VOOR UW
ONROEREND GOED
HYPOTHEKEN
EN
ASSURANTIËN
074 - 91 57 00

DEKKERS MAKELAARS VAST GOED B.V.
7551 EP HENGELO (O) ENSCHEDESESTRAAT 68

VAST GOED

KANTOORINSTALLATIES

Voor alles wat schrijft en beschreven wordt

Specialist in schoolspullen, rekenmachines en calligrafie

Marskant 19-21, (aan de Markt) - HENGELO - Tel. 91 01 24

VAN WEZEL

TRANSPORTATION ENGINEERS

HENGELO (NL) - LEIDEN (NL) - BAD BENTHEIM (D)
GLIENICKE/BRANDENBURG (D) - FÜLLINSDORF/BASEL (CH)

ISO
9002

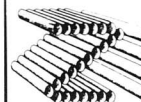
Gelink

Optiek Specialzaak
Contactlensspecialist A.N.V.C.

Weemenstraat 51 Hengelo Tel 917477

Waarborg voor Oogzorg.

- warmtetechniek
- luchtbehandeling
- klimaatbeheersing
- technisch onderhoud

ZWIENENBERG

installatietechniek B.V.

Pastoriestraat 22, 7551 DK, Postbus 1200, 7550 BE Hengelo
Telefoon 074 - 421242, Telefax 074 - 504917

SCHILDERSBEDRIJF

HM BRAAMER & ZN,

HENGELO

TEL. 912956

1. Stafauto voor de lege etalages van De Wolbaal en Van Mook.

2. Links naast drukkerij Smit stond dit oude pandje dat na het bombardement van 6-7 oktober nog overeind stond maar werd afgebroken.

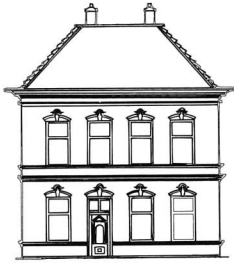

3. De oostkant van het Telgenplein die na de oorlog geheel werd opgeruimd. Links is nog net een stukje van drukkerij Smit te zien. Thans vindt men hier o.a. Peek & Cloppenburg, Vollenbroek en Kolsté.

4. Engelse militairen helpen bij het opruimen van het puin.

5. Als u goed kijkt ziet u dat onmiddellijk na de bevrijding de verkeersborden werden aangepast. No parking verscheen boven Parkeren Verboden. De foto is genomen in de Langestraat.

Mededelingen

Tentoonstellingen

Vanaf 5 april zullen op verschillende plaatsen in onze stad exposities te zien zijn ter herdenking van de bevrijding, dit jaar 50 jaar geleden. Wij hebben gemeend onder de titel

De oorlogsjaren in woord en beeld

een expositie te moeten brengen die de periode vanaf de mobilisatie t/m de wederopbouw belicht door middel van foto's en teksten op pl.m. 25 panelen. Uiteraard zal hierbij ruime aandacht worden geschonken aan de gebeurtenissen in Hengelo.

De volgende onderwerpen komen o.m. aan de orde: De Jodenvervolging, de jaren van verarming, het verzet, de tewerkstelling in Duitsland, de hongervinter en de bevrijding.

Ook zullen voorwerpen welke in die tijd werden gebruikt en die wij in bruikleen

kregen van particulieren, van het Luchtvaartmuseum en uit eigen bezit, te zien zijn.

Vanaf 5 april tot medio mei bent u weer van harte welkom. Een bezoek aan de Beekstraat is dubbel de moeite waard omdat tegenover de Oudheidkamer, in het pand van de Twentsche Courant, de H.B.H. (Historie Brandweer Hengelo) een expositie zal inrichten met o.m. materieel dat in de oorlog werd gebruikt.

Gedurende de maanden juni, juli en augustus zullen we een tentoonstelling inrichten met "weggevertjes".

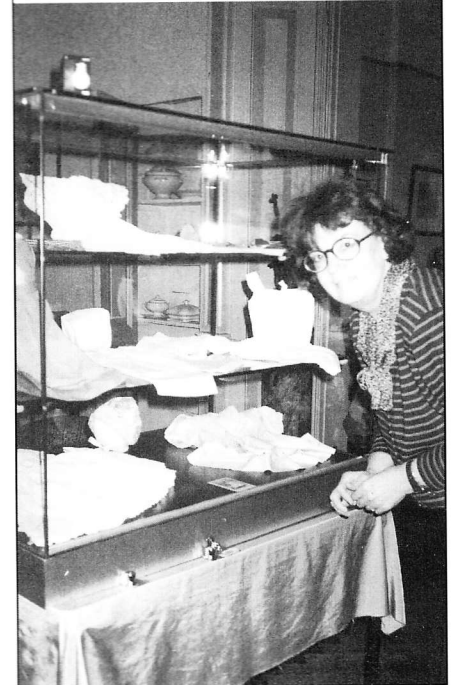
De nostalgie viert dan weer hoogtij want velen herinneren zich nog de figuren als Piggelmee, Flipje van Tiel en Piet Pelle alsmede de Turmac-zijdjes, het "snoepje van de week" van De Gruyter enz. enz.

De tentoonstellingscommissie

Expositie

op de benedenverdieping van de Oudheidkamer kunt u tot 3 juni a.s. nog een expositie zien over

Hemd en onderbroek

Rectificatie Rectificatie

Van de heer Nieuwenhuijs ontvingen we de volgende rectificatie.

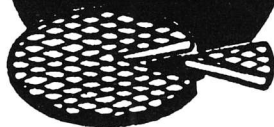
"In het nummer van oktober 1994 staat op bladzijde 108 linksboven een foto van een Gloster Meteor tijdens de landing. Deze heeft duidelijk het landingsgestel uit wat tijdens een bombardement niet gebruikelijk is. Voor eventuele rectificatie stuur ik een echte foto mee waarop een aantal Marauders te zien zijn".

Wij danken u en ook die anderen die de fout opmerkten voor hun reactie.

De Echte Limburgse Vlaai
meer dan
20 soorten

MULTI-VLAAI

Tijdig
bestellen
voorkomt
teleurstelling

Bezorgen
kan ook

Hengelo

Molenstraat 14a, centrum. Tel. 074-43 94 83

jongeneel
HET HOUT NOOIT OP!

Enschedeesestraat 166, 7552 CL Hengelo
Telefoon 074 - 919363, Telefax 074 - 426820

**een bril
van
ter braak**
goed gezien!

Brillen & Contactlenzen

INDUSTRIESTRAAT 52 HENGELO TEL. 914687
WINKELCENTRUM HASSELO TEL. 771999

**HET ENIGE ECHTE
FRANSE STOKBROOD**

ieder uur
vers
gebakken

Haal ze
warm van
de plaat!

De speciale
Franse oven
staat bij
ons in de
winkel!

„En tussen de middag haal ik altijd van die heerlijke
warme croissants”

HAMBURG: SPECIALIST IN SPECIALITEITEN

Nieuwstraat-passage 32 Hengelo - Tel. 91 36 86

**ophof
optiek**

**BRILLEN CONTACTLENZEN
HOORTOESTELLEN**

Enschedeesestraat 27
- hoek Drienerstraat -
7551 EH HENGELO
Tel. 074 - 910800

van der
POELIJS
S I N D S 1 9 2 5

Bornsestraat 10, Hengelo

Lekkerder kan ijs niet smaken

**h.j. krakers & zn. b.v.
bouwbedrijf**

onderhoud — renovatie — dakdekkersbedrijf
utiliteitswerk — bedrijfshuisvesting — woningbouw

**bouwbedrijf
h.j. krakers & zn. b.v.**

oude postweg 129 — 7557 DC hengelo-o — tel. 074 - 91 29 64

ENSINK ANTIEK

spec. 18e en 19e eeuwse meubelen

*inkoop - verkoop - taxaties - interieuradviezen
eigen werkplaats*

074 - 42 87 44

hengelo ov. - oldenzaalsestraat 31-33

Handelmaatschappij Möller & Co. te Hengelo: een toonaangevende leverancier van apparatuur en machines voor verschillende sectoren in detailhandel en industrie.

Een sterk accent ligt daarbij ondermeer op de voedingsmiddelensektor. Gerenommeerde merken, waarvan de alléénvertegenwoordiging werd verkregen zijn o.a. Bizerba, Krämer & Grebe, Trumpf en Mubea.

Het bedrijf is onderverdeeld in de navolgende produktgroepen:

- winkelweeg- en verwerkingsapparatuur; computer/weegsystemen;
- slagerijwerkplaatsmachines;
- industriële weegapparatuur, uitprijapparatuur en balansen;
- industriële vleesverwerkings- en verpakkingsmachines;
- doseer-, vul- en sluitmachines;
- niet-verspanende metaalbewerkingsmachines (incl. laser-ontwikkeling)

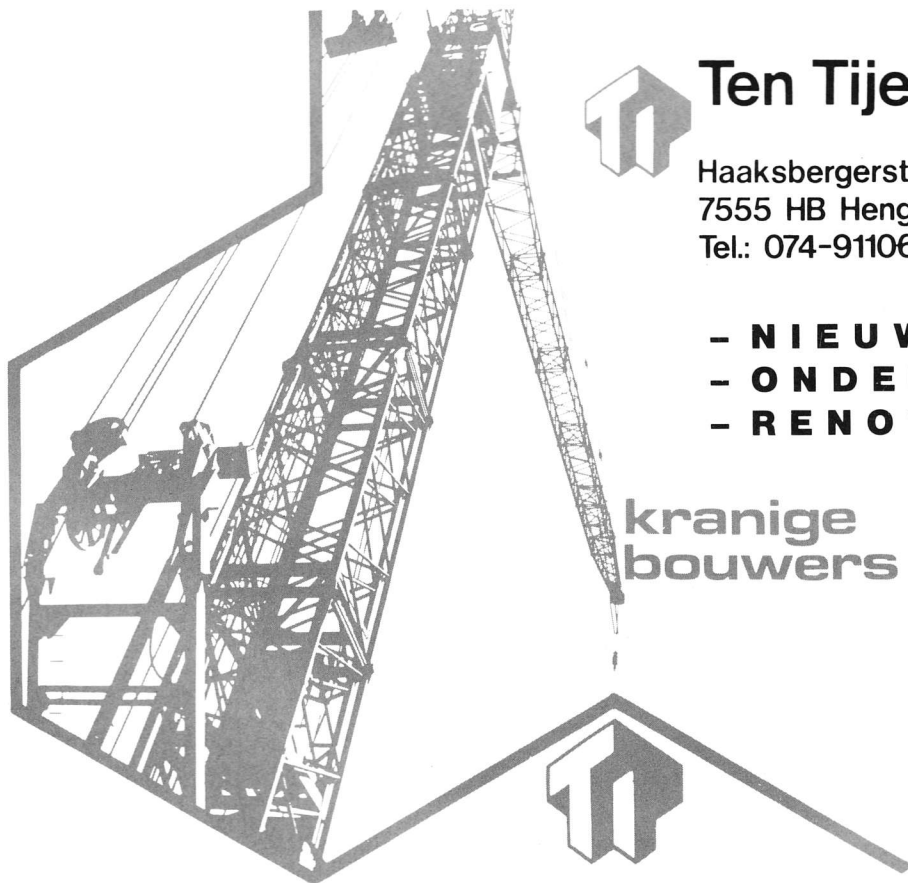
Tevens beschikt Möller & Co over een uitgebreide servicedienst en moderne werkplaatsen met geavanceerde apparatuur voor onderzoek, revisie en reparatie.

Möller & Co.: één naam voor een compleet programma!

HANDELMAATSCHAPPIJ
MÖLLER & CO. B.V.

Oude Boekeloseweg 31
Postbus 10 - 7550 AA Hengelo
Tel. 074-498498* Telex 44318
Telefax 074-432006

Ten Tije Bouw B.V.

Haaksbergerstraat 35-39
7555 HB Hengelo
Tel.: 074-911061

- NIEUWBOUW
- ONDERHOUD
- RENOVATIE

kranige
bouwers

